ستوري مجله دويمه ګڼه ۲۰۰۷ ع کال

Stori Magazine first year, 2nd Issue! June-July 2007

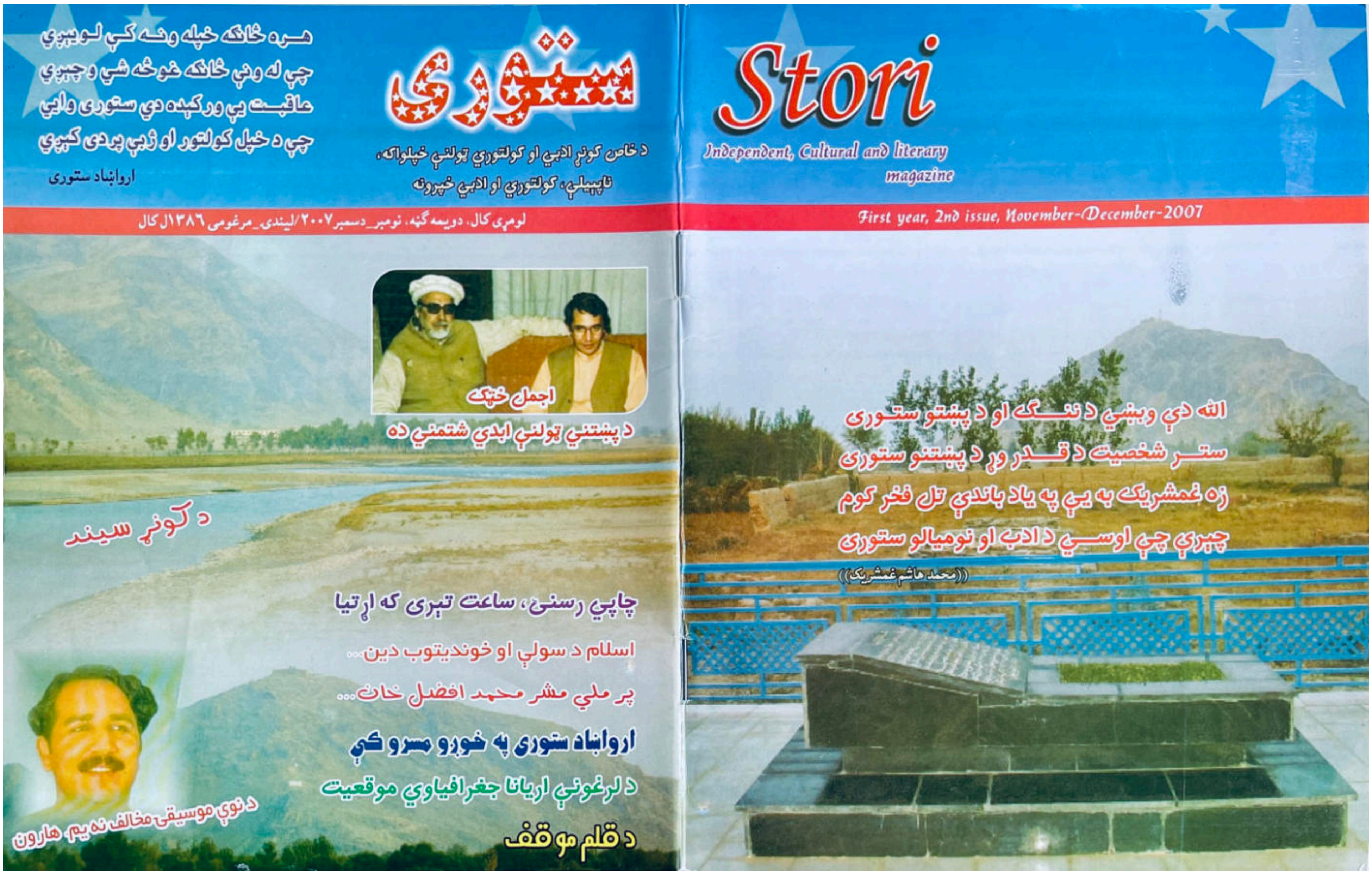

د ژوند ژبه

رحمت شاه سایل

منم چې هر پښتون ستایلی شي کمال د پښتو
خو هر پښتون پټوي سترګې په زوال د پښتو

موږه به ویر کوو تر کومې کال په کال د پښتو
موږ به تر کومې ژاړو هر کال په زوال د پښتو
پښتون به هېڅېرې ازاد د غلامۍ نه، نه شي
څو چې د ژوند په لاره یو نه سي مشال د پښتو
سوال به کوي سرتور به ګرځي په پردو کوڅو کې
خو چې راخیستی پښتون نه وي توره ډال د پښتو
داسې دې ولې دا پښتو ژبه فقیره کړله
ته خو جلال وې د پښتو، ته وې جمال د پښتو
خواره قسمته څه فال ګرو ته دې کښنولو
خدایه د کوم پښتون په سر ونیسو فال د پښتو
هر چا د خپل حسن یوسف بازار ته ورسو
خدایه په دومره قام کې چاته وکړو سوال د پښتو
چې ځای د خپل وطن پخپله مدرسه کې نه شوه
په داسې حال کې به څه رنګه ښه شي حال د پښتو
هر چا په سر د پښتو نورې نورې ژبې زده کړې
خو پیدا شوی پکې کم نمک حلال د پښتو
موږه باېللو جوار ګرو تل بایلات کړی دی
موږه سرتور سرله راوړی نه دی شال د پښتو
ورپسې ګوري هدیرې دا لېوني شاعران
پښتون په لوی لاس دفن کړی دی جنجال د پښتو

وخت راروان دی چې دا ژبه به د ژوند ژبه وي
ګرانه سایله ټول خوبونه کړه سمبال د پښتو.

***

د ستوري استازي

کابل	استاد عبدالظاهر شکیب
ننګرهار	شفیع الله تاند
کونړ	نعمت الله کریاب
اسمار	طارق سالارزی
لغمان	امین الدین
باجوړ	سید اغا میاخېل
پېښور	ذبیح شفق
جرمني	نسیم ستوری

پته

د کونړ ولایت، د خاص کونړ ولسوالي، د تنر کلی (طلایي باندہ)، د ستوري د خپروني اداره

کوټوال: 0772931465
حیات 0774322484
کوچوان 0772935377

***

ستوری مجله د هېچا د لیکنې ننګه نه کوي، هرلیکوال ته بویه، چې د خپلې لیکنې سپیناوی پخپله وکړي
ستوری مجله به هغه لیکنې نه خپروي، چې اسلام، هېواد او ملي یووالي ته په زیان تمامېږي

***

Stori ستوري

خپلواکه، کولتوري او ادبي خپرونه

لومړی کال، دویمه ګڼه نومبر دسمبر ۲۰۰۷ لیندۍ مرغومی ۱۳۸۶ ل

د امتیاز خاوند
د خاص کونړ ادبي او کلتوري ټولنه

مسوول مدیر
عرفان الله کوټوال ۰۷۷۲۹۳۱۴۶۵

مرستیال
هدایت الله حیات / 0774322484

کتنپلاوی
بصیر بیدار ستوري، محمد داود صدیقي، عصمت الله ملنګ، فضل الهادي عاصم، میر سلام مجاور، ګلرنګ کوچوان

سلاکاره پله
مرستیال خېړونکی وجیه الله شپون، عبدالقیوم زاهد مشواڼی، شفیع الله تاند

همکار غړي
رحیم الله خان، داود شاه داود، صادق فقیر، رضوان الله شپون

کلنۍ ګډون بیه
افغانستان کې ۲۰۰ افغانۍ
پاکستان کې ۲۵۰ کلدارې
په نورو هېوادو کې ۵۰ امریکایي ډالره

د یوې ګڼې بیه
افغانستان کې ۲۵ افغانۍ
پاکستان کې ۳۰ کلدارې

"ستوري" ستاسو خپرونه ده، ستاسې لیکنې، نیوکې او وړاندیزونه په ورین تندي منې

فهرست

سرلیک		مخ
چاپي رسنۍ، ساعت تېر که...	اداره	۱
اسلام د سولې او ژوند پټوب...	عرفان الله کوټوال	۳
د کونړ سیند	استاد عمر پاڅون	۷
اجمل خټک، د پښتنې ټولنې...	اروابناد ستوری	۱۱
پر ملي مشر محمد افضل خان لالا...	اداره	۱۵
د لرغوني آریانا جغرافیاوي موقعیت	وجیه الله شپون	۱۷
اروابناد ستوری په خوږو مسرو کې	خیبر جبارزی	۲۰
چترال او چترالیان وپېژنئ	نعمت الله کریاب	۲۶
د خاص کونړ په والسوالۍ کې...	رپورټ: اداره	۳۰
د ستورو قافله	داود صدیقي	۳۲
آریک ژبه	ډاکټر خلیل الله اورمړ	۳۴
د قلم موقف	مرسلین خان سلیم	۳۷
روښان فکران یا روښاندي	سید عبیدالله نادر	۳۹
د ستورو کاروان (شعرونه)	بېلابېل شاعران	۴۰
زه د ډاکټر کبیر ستوري مجرم...	جمشید ندیم نیازي	۴۶
له پښتو موسیقۍ سره مې... مرکه	لایق زاده لایق	۵۰
د خاص کونړ د تنر د کلي...	مرکه: اداره	۵۵
په ژبه پښتون که په عمل	شېر زمان صادق	۵۷
مینه او وینه	سودایي	۵۹
د بشر د حقوقو دفتر	میر سلام مجاور	۶۰
نن ناسته	ډاکټر نصر الله ناصر	۶۳
وړاندیز	اداره	۶۶

خبرتیا ستاسې ژبه، زموږ غوږ. د لیکونو او ځوابونو لړی هر څوک کولای شي چې په دې لړۍ کې خپل وړاند یزونه، نیوکې، مشورې او پوښتنې راواستوي، چې ځواب به یې په ورین تندي ترلاسه کوي دا خپرونه د ستوري مجلې له خوا ستاسې د دیني او اجتماعي مسایلو حل ته ځانګړې شوې ده، چې په راتلونکیو ګڼو کې به یې ځوابونه ترلاسه کړئ

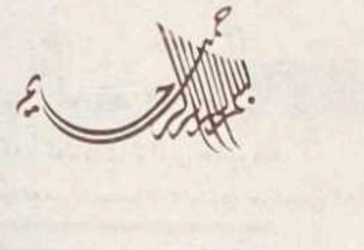

سرلیکنه

چاپي رسنۍ

ساعت تېری که اړتیا

نن ورځ چې زموږ هېواد د ګڼ شمېر کولتورونو، دودونو او فرهنګونو کوربه او د یو شمېر نورو ګاونډی دی، چې ټولو ښه په شنه فریب پرې د هرې خوا نه لاسونه اچولي دي او هر یو غواړي، چې پخپله رنګینه پلمه یې د ځان خوا ته راکاږي.

زموږ ډېری وګړي په دغه ډول ډول آئینو کې خپلې څېرې ګوري، چې ګونډې کومه هینداره به یې د خپلې خوښې انځور راڅرګند کړي. ډېر وګړي بیا د چرت په تیاره کونج کې ورک شوي دي، چې څه به کېږي او ډېر خو لا بیا داسې بې تفاوته افکار شته، چې وایي پرېږده مړه غم پسې جالې مه تړه، خو داسې نه ده!

د نن ورځې د لیکوالانو، شاعرانو او ادیبانو او آن د قلم د خاوندانو، چې هر چېرته وي او په چاپي چارو کې په لیکلو آړم وي، دا ذمه واري ده چې د قلم پر مټ دخپل کلتور او فرهنګ ساتنه وکړي.

ټول لوستونکي په دې ډېر ښه پوهېږي، چې مطبوعات د چاپېریال او د سلوک په بدلون کې څومره لاس لري او هغه واړن، چې مطبوعاتي انګیزه یې وهي، د اوسني پېر د پرمختللې ټکنالوجۍ یوه وسله هم دغه واړن ته ځان نه شي رسولای، بلکه مهمه او د یاد وړ خو لا دا ده، چې د تخنیکي وسلې د تخریب جهت معلوم دی، خو د مطبوعاتي انګېزې څپې هر خوا ته خپرېږي، که هغه د خرابۍ لپاره پکار وړل کېږي او که د رغونې لپاره.

دلته زموږ په ټولنه کې هر څوک د یوه نوي قدم اخیستلو ته د تمدن او پرمختګ په

سترګه ګوري او هر قدم د ترقۍ په نوم پېژني، خو ددې تر شا ډېر نور تیاره جالونه خواره وي، چې غواړي زموږ د روڼ کولتور لاسونه ښکېل کړي او ښهٔ په ماهرانه ډول یې په سپینه ورځ وتړي.

اوس نو ډېره د پام وړ ده، چې زموږ ځوان او نوی کول لې تر لږه په دې پوه شي، چې د فرهنګ اوښتون او ترقي څه توپیر لري؟.

زموږ د نوي نسل ټول سپین افکار په دې باندې پوهېدو ته اړتیا لري، چې موږ څوک یو؟ چېرته یو او زموږ ملي هویت او پېژندنه په نړۍ کې څه شی دي؟

باید د نورو کولتورونو وګړي په متقابل درناوي وپوهول شي او هېڅ چاته اجازه ورنه کړل شي، چې زموږ د سپېڅلي کولتور او عنعناتو په انګړ کې د تخریب په نیت پښه کېږدي.

نو خبره د چاپي رسنیو تر اړتیا رارسېږي، چې دا ډول کړنه ساعت تېری نه، بلکې یو بې څنډه ضرورت دی، چې د زیات زحمت د ګاللو او مالي تاوانونو سره سره د عامه پوهاوي په هدف ټولنې ته وړاندې کېږي. دا چې زموږ د افغاني او پښتني کولتور هره برخه ډېره ښاېسته او په زړه پورې ده، نو موږ ته ښایي چې د پردي کلتور پېروي ونه کړو او خپل کولتور نورو ته ورو پېژنو او د خپل کولتور په ښکلا، ګټه او استقلال یې خبر کړو او پخپله یې د افتخار سمبول په توګه ځلاند او ژوندی وساتو. که هغه د چاپي رسنیو پر مټ وي او که د الکترونې رسنیو پر مټ، خو د اقتصاد له کمزورۍ سره سره په هر ډول، چې لاس بری ولرو، باید د خپل کولتور او عنعناتو ساتنه د خلکو پوهاوي لپاره د هغوی تر افکارو وروړسوو.

نو دا زموږ د ولسونو یوه بې دلیله ذمه واري ده، چې خپل مسئولیت ته اوږه ورکړي او لکه د زنځیر د کړیو یې یو تر بله ورسوي.

په هېواد کې د مطبوعاتو د رښتینې ازادۍ
په هیله

اداره

عرفان الله کوتوال

اسلام

د سولې او خوندیتوب دین دی

دا چې د نړۍ د بشر د حقوقو پوهانو د بشر د امنیت لپاره ځینې وضعي لارې چارې جوړې کړې دي او غواړي، چې د ځینو اصطلاح ګانو په کارولو سره د بشر د امنیت د پردې تر شا نورې موخې ولټوي، نو خپل شعار په نورو برلاسي ګڼي او وايي، چې ګویا مسلمانان شر اچوونکي دي، چې بنه بېلګه یې زموږ د ستر پېشوا د کاري کارتون نشرول دي، خو د یوه بې طرفه فکر خو داسې قضاوت هېڅکله نه شي کولای او داسې نه ده او هېڅکله هم نه.

د اسلام د دین ټول ارشادات د بشر د هوساینې لپاره دي او د نړۍ د نظام د برقرارېدو لپاره رالېږل شوي دي. لکه څرنګه چې د نړۍ ستر قدرتونه غواړي، چې د نړۍ د ضعیفانو لاس نیوی وکړي، هغوی له دیکتاتوري څخه وژغوري او ولسونو ته نجات ورکړي، نو د اسلامي ارشاداتو په رڼا کې دغه اصل د بشر له پیدایښتي غوښتنې سره سم د الله ﷻ د لوري وضع شوي دي او فرمایلي یې دي:

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا.

ژباړه: او څه مانع ده تاسې ته چې جنګ نه کوئ په لاره د الله کې، د دین د ترقۍ لپاره او په خلاصولو د ضعیفانو کې، چې سړي دي او ښځې دي او ماشومان دي هغه کسان چې وايي دوی ای ربه زموږ اوباسه موږ له دې کلي له مکې څخه چې ظالمان دي اوسېدونکي د هغې او وګرځوه موږ ته د خپل درباره کوم ولي (حامي او ساتونکی) او وګرځوه موږ ته له خپل درباره مددګار.

نو اوس که په دغه نص کې هر ذي عقل

انسان فکر وکړي، له (۱۴) پېړۍ مخکې د ضعیفو خلکو، د نارینه، ښځینه جنس او د ماشومانو په ملاتړ او پلوۍ د ظالمانو، تېري کوونکیو او د حق تلف کوونکیو په مقابل کې د جګړې اعلان شوی دی، نو اوس بیا څنګه د بشر، د ښځو او د ماشومانو د حقوقو په نامه یوه سپېڅلي دین ته د تاوتریخوالي تور لګوي. آیا دغه خلک چې د ذکر شوو افرادو حق غواړي، پخپله دعوه کې ددغه شرعي سند څخه مخکې دي؟

نه هېڅکله نه! اوس مهال چې څوک په نړۍ کې د فتنې د ختمولو هڅه کوي، چې باید په نړۍ کې امن وي، نو دغه راز الله ﷻ فرمایلي دي، چې:

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ (بقره ۱۹۳ آیت)

ژباړه: له هغه شر اچوونکیو سره (مشرکانو) سره تر دې وجنګېږئ، چې هېڅ نوعه فتنه پاتې نه شي. یانې صفا ستره امن وي او هغه عقاید، چې د نړۍ نظام ته ګډوډي راوړي، هغه ختم کړئ.

دغه ارشاد لا هم هغه شان ډېر لومړني دي، د بشر د سوکالۍ او آرامۍ لپاره تر دې، چې اوس خلک راپاڅېږي او وايي، چې موږ په نړۍ ته امن راوړو او د هر ډول مسئولیت حق یې د ځان شعار ګرځولی دی، چې کله ناکله یې ګوته زموږ سپېڅلي دین ته راپورته کېږي او له تحقیق پرته د اسلام سپکاوی کوي او همدا شان بیا فرمایي: تر دې پورې وجنګېږه، چې خلک په یوه الهي دین پاتې شي. یانې د جنګ نوره اړتیا پاتې نه شي او د ځمکې پرمخ د شرک، کفر، بې عدالتۍ، ظلم او فساد پرځای د حق او عدالت حکومت ټینګ شي.

د اسلام دین د تاوتریخوالي پر ضد دی، هر څوک چې غواړي نړۍ ته شر راوړي، ظلم راوړي، فساد راوړي او د نړۍ د نظام د ګډوډېدو لامل شي، که هغه تور دی، که سپین دی، که د شرق دی، که د غرب دی، که د شمال دی او که د جنوب دی، له هغه سره د جنګ اعلان په دې موخه شوی دی، چې هغه نابود شي او نړۍ ارامه او سوکاله پاتې شي، نو اوس ددغه ارشاد له مخې څرنګه قضاوت کولای شو، آیا ویلای شو چې اسلام سوکالي او آرامي نه غواړي؟ حال دا چې د اسلام دین پخپل تلپاتي سند کې دغه خطاب ورکوي.

عجیبه خبره خو دا ده، چې هغه دین ته چې هغه خلک انسانیت ته رابلي، اوس سپکاوی کېږي او ددغه دین تشریح کوونکی حضرت محمد ﷺ چې ټل یې خپلو پیروانو ته لارښوونه کړې، چې خلک نیکو ته رابلئ او له بدو کارونو څخه یې منع کوئ او ایمان مو د یوه الله لاره خاص کړئ. دا ددې لپاره چې د نړۍ نظام صحیح وچلېږي او هر څوک د ټاکلې مودې پورې په امنیت، سوکالۍ، عزت او آبرو کې خپل ژوند وکړي، چې د ژوندانه په دوران کې له هر ډول تعذیب او

تکلیف څخه خلاص وي. د صحیح تحلیل له مخې د اسلام دین د نړۍ د نظام او د بشر د ژغورنې لپاره رالېږل شوی دی، د اسلام دین بشپړ دی، هغه د نړۍ اوسېدونکي، چې د دې دین په شتون کې خطر حس کوي، پخپله نیمګړتیاوې لري. د خپلو نیمګړتیاو پرده دې پر نورو نه اچوي. د اسلام تر سیورې لاندې هر څوک کولای شي د ژوند تر پایه په امن او ابرو کې شپې تېرې کړي.

البته د نړۍ یو عادي وضعي قانون څومره محدودیتونه لري؟ که هر وګړی له هغه څخه سرغړونه وکړي، مجرم بلل کېږي. همدا راز اسلامي قانون هم حدودات او پولې لري. د اسلامي پولو ترمنځ هر ډول وګړي کولای شي له مزو او خوندونو څخه یو شانته ګټه پورته کړي. د سرغړاوي په صورت کې ددغه قانون د مالک مجرم بلل کېږي. هر آیین یو سرپرست لري او د هغه د تطبیق او څارنې چارې پرمخ وړي. همدا راز د اسلامي قانون واکدار حق لري، چې د خپل قانون د پالې کولو او څارنې په پای کې مجرم ته سزا او مستحق ته مکافات ورکړي.

نو اسلام داسې یو د سولې، امن او عدالت دین دی، چې له فساد جوړونکیو سره جنګ کوي، چې بې وزلو وګړیو ته (نارینه، ښځې او ماشومانو) ته امن راوړي او ان د حیواناتو حقوق هم ورپکې تامین دي. همدا ډول یې د سولې، جنګ، مړینې، ژوندینې، ماشومتوب، زېښت (بوډاتوب)، ازاد، بندي، تور، سپین، ښځینه، نارینه، روغ او رنځور، پردي او خپل او په پای کې یې د بشر پورې د اړونده حقوقو په ځانګړي ډول تاکید او پاملرنه کړې ده.

اسلام د ترهګرۍ، شر او فساد، ظلم او تېري مخالفت دی، د سولې، امن او بریالیتوب دین دی. همدارنګه د اسلام د دین له راتګ څخه دمخه په نړۍ کې د وینې بهېدنه، شر او فساد او د ګډوډۍ ځادرخورو، چې د اسلام دین (اسلامي قانون) د انسانیت د هوساینې لپاره راواستول شو. کله چې خلک ددغه اسماني قانون لاندې راغلل، نو د ژوند ټولې چارې یې سمې شوې، ګډوډي او دښمني له منځه لاړه، چې زموږ ستر واکمن دغه ارشاد وفرمایه:

(وَكُنتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَأَنقَذَكُم)

ژباړه: وئ تاسې پر غاړه د یوه کندې د هلاکت باندې، نو پس نجات مې درکړ تاسې ته له دغه هلاکت څخه.

مقصد دا دی، چې د اسلام د دین په نشتوالي کې ټول بشریت د هلاکت د کندې پر غاړه ولاړ و، په دغه ارشاد کې له اسلام څخه دمخه ټول بشریت ته خطاب دی، چې زموږ ستر واکمن د اسلام رااستول په هغوی احسانوي او هغوی ته د اسلام د دین ارزښت

بیانوي، نو په همدې ډول په زرګونو نقلي دلایل او شرعي سندونه شته دي، چې د اسلام دین د بشریت د ژغورنې دین دی، د سولې او امن دین دی، چې ټول بشریت ته د سر، مال او ټولو اړونده حقوقو تضمین ورکوي او په واقعي ډول د اسلام د دین پیروان سوچه او سپېڅلي انسانان دي، چې هېچا ته تېرې ضرر نه واقع کېږي، چې د هغوی اسلامي ارزښتونه له تېري او ظلم څخه خوندي وي او په لوی لاس څوک مسلمانان او د اسلام دین پیروان دې ته مجبور نه کړي، چې د خپل اسماني دین اصول پلي کړي لکه په بل ځای کې چې الله ﷻ فرمایي:

فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ

ژباړه: که چېرته تاسې څوک وژني مسلمانانو، نو پس تاسې دوی مړه کړئ.

مطلب دا، چې تاسې بیا د امن وضع دې ته مه پرېږدئ، چې څوک ورپکې ګډوډي پیدا کړي او ستاسې د ژوندانه چارې بې امنه کړي. په داسې حال کې تاسې د هغوی په مقابل کې اقدام وکړئ او پر ځمکه باندې بېرته سوله ټینګه کړئ او شر اچوونکي او فساد جوړوونکي ختم کړئ.

بیا هم ویلای شو، چې په نړۍ کې د امن، سولې او ارامۍ لپاره د اسلام له دین پرته بل اوچت شعار، قانون او کړنلاره نشته دی، یوازې اسلام دین د امن او سولې دین دی.

عیان ستوري

مطیع الله فریاد، کونړ

ستوري نه و رشتیا ستوري و. اسمان شو
لر او بر په پښتونخوا یې نوم عیان شو

حقیقت چې په پښتو ستوري مین و
لاړ په زړه یې د پښتو پاتې ارمان شو

فرهاد، ستوري، ملنګ جان حمزه مې لاړه
شړ مې پاتې د ادب، هنر میدان شو

لبوني و د پښتو ژبې مجنون و
په خدمت باندې قایل یې ټول جهان شو

چې کاروان، سایل، شاداب رانه وانخلې
خدایه ډېر مې لوند په اوښکو دا ګرېوان شو

د غزل قلم په چوک په لاس کې واخلې
پښتو ژبې ته ستا مړینه لوی تاوان شو

که په مرګ دې د پښتو ناوې شوه کونډه
نوم دې پاتې په تاریخ رانه ځلاند شو

د کونړ د هسکو هسکو غرو شمله وې
ستوري جګه دې شمله جګ دې نشان شو

چې فریاد د ستوري ستړي ژوند ته خیر شو
ستا په لاه ستا په قدمونو در ران شو

* * *

استاد عمر باخون

جرمني

د کونړ سیند

د کونړ سینده! ته پوهېږې، چې زه ستا پر غاړه اوسېدلی یم، تا سره لوېدلی یم او تا سره لوی شوی یم. ما خپل ټول دړوکتوب له تا سره په لوبو کې تېر کړی دی. ته پوهېږې چې ته څومره پر ما گران یې؟ پخپل ادب کې مې ته څومره ستایلی یې، څومره دې یادوم؟

زه او ته گاونډیان یو، انډیوالان یو، اشنایان یو او یاران یو.

زه او ته نه یوازې هېوادوال یو، بلکې کلیوال یو. زما او ستا اړیکې د پلارونو، نیکونو، غور نیکونو.... څخه روانې دي.

خو اوس چې زه زلمی شوم، پوه شوم، د علم خاوند شوم، بهر ته لاړم، هلته مې تا غوندې نور سیندونه ولیدل، هغوی د تا غوندې بې مهاره نه بهېږي، خپل هېواد او خپل ملت ته زیان نه رسوي، بلکې گټې رسوي گټې!.

اوس پوه شوم، چې نه اشنایان یو، نه یاران یو او نه دوستان، تا له ما سره په انډیوالی او کلیوالی کې لویه جفا کړې ده او کوې یې، ظلم دې کړی دی او کوې یې، زیاتې دی پر ما کړې دی او کوې یې.

تا په دوستی کې موږ ته یوازې او یوازې یو جام، یو منگی او یوه چاټی اوبه د څکلو لپاره راکړي دي او هغه هم د شگو ډک. نور حرام شه که تا موږ سره په خلاص مټ کومه مرسته کړې وي. البته په دې قانع یم، چې تا زموږ د کونړ درو، ورشوگانو او ځنگلونو ته ښکلا ورکړې ده، خو له ښکلا سره په تنده کې دې هم ساتلي یو. ته لاندې بهېدلی یې او زموږ ځمکه چې دوه نیم پټې

دي، پاس پرېښي دي. زموږ فصل د ستا د یو څاڅکي اوبو په ارمان سوي او لولپه شوي دی، چې همدا ستا لویه دښمني ده، چې له همدې څخه ستا بد نیت ښه څرگندېږي.

ته فکر مه کوه، چې زه نه پوهېږم، په دې ټولو زیاتیو زما سر اوس ښه خلاصېږي، زه ښه پوهېږم. دا ټول مې په زړه کې اچولي دي، په خوله څه نه وایم.

د کونړ سینده! زما په زړه کې تا ته ډېره پرته ده، زما زړه په تا ډېر پوخ دی. زما زړه تا ته ډېر ډک دی، زه به یوه ورځ دا خپل ډک زړه په تا تشوم، زه به هغه ارمانونه چې تا ته زما زړه کې پراته دي، په تا پوره کوم.

هو! پوهېږې چې ولې غلی یم؟ دا ځکه چې زه ناچاره یم، غریب یم، بې وسی یم، لاس مې تش دی. وایې چې «تشه لاسه ته مې دښمن یې» او تا زما له دې بې وسی، غریبی، ناچاری او بې علمی څخه څومره بده گټه پورته کړې ده.

خو په دې ښه پوه شه، چې زه پښتون یم، پښتون چې په سلو کلو کې خپل غچ واخلي، وايي چالاکي یې کړې ده.

پښتون هېڅ وخت خپل بدل چا ته نه پرېږدي، په خوله خاندي، گاونډیتوب او کلیوالي کوي، غم او ښادی سره پالي، خو چې وخت راشي بیا خپل بدل اخلي او زه هم همدې ورځې ته سترگې په لار یم او په دې هم ښه پوه شه، چې زما ورځ راتلونکې ده.

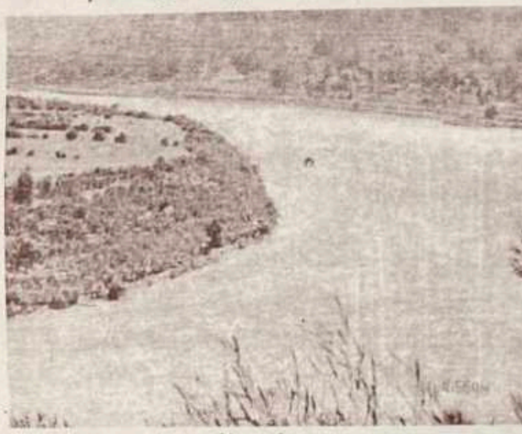

هغه ورځ به راشي، چې زه به په علم، ټکنالوجی او تخنیک سمبال یم، لاس به مې هم ډک وي، ناچاري او بې وسي به پای ته رسېدلې وي، دا د جنگ جگړو او کړاوونو ډکې ورځې به تېرې او د تاریخ یو باب به وي. سوله به وي، امن به وي، ښادي او خوشحالي به وي، هلته به بیا کار او روزگار وي، علم، ترقي، اباي او پرمختگ به وي. بیا به زه تا سره گورم، زه او ته به بیا هغه وخت سره خبرې کوو. زه به بیا هغه وخت ستا خوښ شم.

ته به وایې چې څه خبره ده؟ ولې دومره په قهر یې؟ ولې دې دومره زړه ډک دی؟ ولې سپورې ستغې وایې؟

سره له دې چې ته ځان په ناگاره کې اچوې او پخپل زړه کې ښه پوهېږې، چې ولې زه په تا دومره عصبي یم، خو بیا هم د دې لپاره چې ستا غوږونه خلاص کړم او په دې دې پوه کړم، چې ستا جفاگانې ما ته ښکاره دي، نو واوره چې تا کله ما سره ښهٔ کړي دي؟ تا کله ما سره لاس نیوی کړی دی، ته کله زما په غم غمجن شوی یې؟ ستا خو ټول وخت ما سره بدي ده. تا خو ټول عمر زه کړولی، دردولی، زورولی، ژړولی او وژلی یم. ته په دې ښه پوه شه، چې دا ټول زما په یاد دي او زه د خپلې ورځې او د خپل وار په تمه شپې او ورځې سبا کوم.

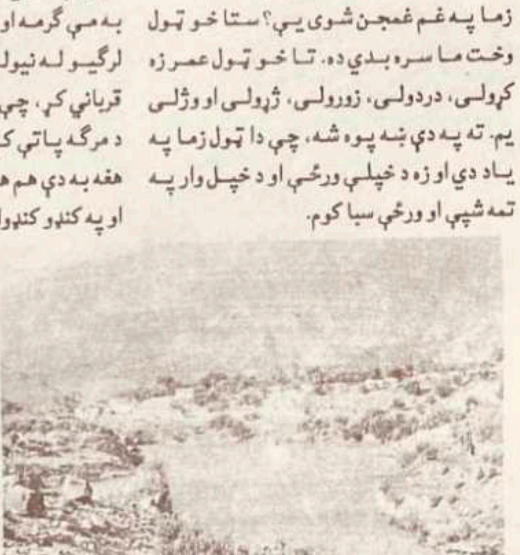

تا زما نواکي ځوانان، چې به تا سره لوېدل، ځان سره لاهو کړي دي، چې په دې ډول دې ډېرې مېندې بورې کړې دي. تا زما برېتور پاخه ځوانان، چې به تا سره لمبدل، پخپل مخ وړي دي او په دې لار دې ډېرې ځوانې مېرمنې کونډې کړې دي. تا زما په کوچنیانو، ماشومانو، ښځو او سپین ږیرو زړه نه دی سېځلی او دا ټول دې وخت ناوخته پخپله خېټه کې ډوب کړي دي، دا زما کله هېرېږي دښمني هم د چا هېرېږي؟

سیلاب به دې راوست، زه به خوشحاله وم، چې لرگي او گوټي به ونیسم، چې خونه به مې گرمه او نغری به مې تود کړم، خو د لرگیو له نیولو سره به دې یو نیم ځوان قرباني کړ، چې دا لرگي او گوټي به دې زموږ د مرگه پاتې کړل. یو نیم پټی چې مې لرو، هغه به دې هم همدې سیلاب په سر واخیست او په کنډو کنډوالو به دې بدل کړ.

ته دومره بد نیته یې او دا دې هم رابانده پېرزو نه دي، چې دا دوه نیم پټي راته خړوبه کړې.

ته دومره ژور بهېږې، چې زما ټوله ځمکه پاس پاتې ده، چې ستا د یو څاڅکي اوبو په ارمان زما ټول شین فصل وسوځي. دا دې هېرولو دي.؟

تا پخپله غاړه کې ټوله ځمکه، ټوله ابادي په شارو بدله کړې ده. ته ځینې

ځایونو کې پینځه کیلومتره سرور، پراخ، پلن، په تکبر او غرور کې څپې وهې او روان یې، تا زما کلي، کوڅې، لارې او گودرونه وړي دي.

تا زما په جوماتونو، کوم چې ستا پر غاړه ما د زړه په وینو اباد کړي، زړه نه دی سېځلی، هغه دې په کنډواله بدل کړي دي. دا کله د چا هېرېږي!

په دې پوه شه چې زه به د خپلې بې وسی او ناچاری ته د پای ټکی ږدم. یوه ورځ به زه د هرې لارې غښتلی یم، بډای به یم، په علم او تخنیک به سمبال یم، بیا به ستا خوا ته درځم، تا سره به خبرې کوم او بیا به نو ستا خوښ شم.

پوهېږې تا سره څه کوم؟

تا پېژوانم، تا مهاروم چې دا غرور دې اوبه کړم. ستا دواړو خواوو ته سمتي ديوالونه دروم، چې شوخي دي ماته شي، چې نور نو نورې ځمکې له ځان سره لاهو نه کړې، په غاړو دې بندونه او برېښنا ستېشنونه جوړوم، چې ځمکې مې خړوبه، کلي او ښارونه مې روښانه شي، په اوبو دې درانده، درانده پلونه ږدم، چې هغه کلیوال چې به مې په جاله کې له تا څخه پورې وتل او تا به جاله اړوله او لاهو کوله به دې، هغوی به ستا په سر پخپلو پښو ارامه تېرېږي.

دواړو خواوو ته دې لویې لارې ابادوم، چې ښې خوا ته به دې په لویه لار کې رنگارنگ شنې، سرې او سپینې موټرې روانې وي او کیڼ خوا ته به دې د اور گاډي پټلی وي، چې د اورگاډی به چلېږي او ستا په سینه به زما څو پوړیزه رنگینې بېړۍ روانې وي او په دې بېړیو کې به سیلانیان، ځوانان او پېغلې ناستې وي او د بېړۍ په سر به دا سندره د استاد مرحوم اولمیر په اواز کې غږېږي:

دا زموږ زیبا وطن
دا زموږ لیلا وطن
په موږ باندې ډېر گران دی
دا افغانستان دی

* * *

ډاکتر کبیر ستوری

اجمل خټک

د پښتني ټولنې ابدي شتمني ده

دا مضمون اته _ نهه کاله دمخه لیکل شوی دی، چې هغه وخت خټک بابا (۷۱) کلن و.

د نړۍ په سر د انسان ژوند محدود دی، خو ځینو انسانانو دومره غټه مانوي شتمني جوړه کړې وي او ټول ژوند یې مانا گرځېدلې وي، چې د مرگ له قید څخه ازاد وي او تل ژوندي وي. په دې ډله انسانانو کې د پښتو د ادب پلار اجمل خټک راځي، چې په ۱۹۲٦ع کال په اکوړه خټک کې د حکمت خان په کور کې پیدا شوی دی.

دی اوس یو اویا (۷۱) کلن دی، خو د پښتون ولس په خدمت کې نه ستړې کېدونکې منډې ترړې وهي. اجمل خټک یو ډېر اړخیزه سړیتوب (شخصیت) دی او د پوهنې، فلسفې، سیاست او ادب په ډگر کې بې ساری جگ مقام لري. د اجمل خټک د سړیتوب ټول اړخونه په یوه مقاله کې راټولولو

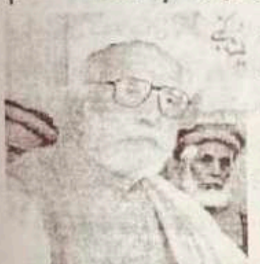

گران کار دی، له دې کبله یو څو مهمو ټکو ته ځغلنده نظر اچول کېږي.

اجمل خټک د باچا خان (فخر افغان) د لارې

ملگری او د خدای خدمتگارو د تحریک کره ستنه ده.

باچا خان که څه هم د ستر خان زوی و، خو ناسته ولاړه یې د مزدور د طبقې او غریبانانو سره وه. باچا خان د ښکېلاک (استعمار) په مقابل کې د پښتنو په یوه مرکز د راغونډولو لپاره دا سیاسي ناره پورته کړې وه، چې (که سپوره وي که پوره وي، نو په شریکه به وي) ترڅو د مزدور د طبقې هغه اندېښنه له منځه یوسي، چې که موږ د ښکېلاک او زېښناک (استحصال، استثمار) څخه ځان خلاص کړو، نو بیا به مو خپل خانان ملکان زېښي. د باچا خان دا ناره له پښتني ټولنې څخه اوبه اخلي، شریک ملکیت د پښتني ټولنې دود رو. لا تراوسه ډاگ، غر او جبه د پښتنو په ځینو سیمو کې شریک ملکیت دی. اجمل خټک د باچا خان دا سیاسي ناره خپله سیاسي فلسفه وگرځوله او د ادب په رنگینه جامه کې یې راونغاړله او په دې توگه یې له خپلو ملگریو شاعرانو او لیکوالو سره یوځای قامي طبقاتي ادبي خوځښت (تحریک) روان کړ.

قامي طبقاتي خوځښت یا مبارزه د کمونستي یا سوسیالېستي طبقاتي خوځښت یا مبارزې سره توپیر لري. د قامي طبقاتي مبارزې هدف د یوې خوا د ښکېلاک له زېښنې څخه د ټول قام خلاصون او له بلې خوا د قام په منځ کې د تضادونو د منځه وړلو لپاره د ټولنې د ټول عایدات عادلانه وېش دی، چې ټولنیزې ولسولۍ (سوشل ډیموکراسۍ) سره ورته والی لري. په نورو تورو سره د قامي طبقاتي مبارزې هدف د ټول قام گټه او سوکالي ده، چې د یوې خوا بهرنی تضاد، چې د ښکېلاک سره یې قام لري، د منځه وړي او له بلې خوا د قام په منځ کې دننني تضادونه مزدور طبقې ته د پیداوارو (تولید) په وسایلو کې د عادلانه برخې د ورکولو په واسطه د منځه وړي. د کمونستي طبقاتي مبارزې هدف د ټول قام گټه نه دي، بلکې صرف د مزدور د طبقې گټې دي، چې په هېواد (ستېټ) باندې د مزدور د طبقې د قبضې او حاکمیت د لارې د پیداوارو وسایل په لاس کې اخلي، چې د قام په منځ کې تضادونه د منځه نه ځي، بلکې شکل او بڼه یې بدلېږي.

نن ورځ قامي طبقاتي ادبي خوځښت په پښتني ټولنه کې ډېر پراخوالی موندلی دی او زیات شمېر شاعران او لیکوالان په دې

ادبي خوځښت کې د قام د هوساینې او ابادۍ په لور اوچت گامونه اخلي.

قامي طبقاتي ادبي خوځښت د ادبي بهیر پرمختللې (مترقي) بڼه ده، چې خپلو قامي ارزوگانو ته په نړۍ وال ډگر کې ژوند وربښي. له دې کبله ددې خوځښت چلونکیو شاعران او لیکوالانو ته قام پرسته مترقي شاعران او لیکوالان هم ویل کېږي.

اجمل خټک د قامي طبقاتي ادبي خوځښت د بنسټ ایښودونکي په توگه د پښتني ټولنې ابدي شتمني گرځېدلې ده.

د اجمل خټک د شعرونو او لیکنو ټولنیز ارزښت په دې کې پروت دی، چې د قام د وېښولو او پوهولو وسیله ده. قامي سیاسي نظري او پیغامونه یې په داسې انداز کې خوندي شوي دي، چې د شعر او ادب ښکلا او هنر یکې بشپړ او د ودې جگ پړاو ته رسېدلی دی. دلته یې د شعر یو بیت د بېلگې په توگه وړاندې کوو:

تاسو د غېرو د کلچر پر قا کې هرڅه هېر کړل
زه ثقـافت مو د نیکه د غېرت رنگ گڼمه

اجمل خټک د ادیب فاضل او منشي فاضل د ازموینو وروسته د پېښور په پوهنتون کې د ادبیاتو په څانگه کې د ماسترۍ درجه ترلاسه کړې ده. په پښتو ژبه یې ډېر کتابونه لیکلي دي، چې ځینې یې دا دي: د پښتو د ادب تاریخ، د غېرت چغه، باور نه عقیدت، دا زه پاگل وم، ژوند او فن، کچکول، موږ او منزل، فکر او عمل، عوامي جمهوري تحریک، د وخت چغه، گلونه نکلونه، گل برهر، سرې غونچې او نور ..

اجمل خټک پښتون قام ته د خدمت په لاره کې ډېرې سختې تنگې لیدلي دي. د پېښور، مچ، ډېرو او جهلم جېلونه یې بېلگې دي. دی ۱۵ کاله (۱۹۷۳_۱۹۸۸ع) په کابل کې ژوند کولو ته مجبور شوی و، خو هلته یې هم د پښتنو او پښتونولۍ ورمې هرې خوا وشیندلې او ذهني اوښتون (انقلاب) یې په ټېره بیا د قام په ځوان کول (نسل) کې راووست.

د اجمل خټک د صدارت په وخت کې د عوامي نیشنل پارټۍ او قام پرستو پښتنو په هلو ځلو سره د پښتونخوا د قرارداد منظورېدل ستر سیاسي بری او تاریخي ویاړ دی، چې د باچا خان او خان بابا ولي خان د نظریو ډېوه بله ساتي.

اداره

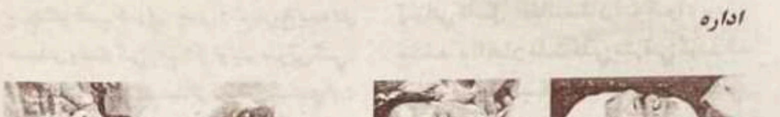

پر ملي مشر محمد افضل خان لالا باندې د برید غندنه

ستر لارښود، لیکوال، ملي مبارز او د عوامي نشنل گوند پر مرکزي مشر ښاغلي محمد افضل خان (خان لالا) باندې ناروا، بې غېرته، ناځوانه، غېر اسلامي او غلچکی مرگوني برید په کلکه غندي.

خان لالا او ورسره ټپیانو شوو ملگرو

د پښتنو ټولنیز ولسولیز گوند (PSDP) د مشرانو جرگه د روژې د میاشتې په نهمه ورځ د ۲۰۰۷ع کال د سپتمبر په ۲۱مه نېټه د سوات د متې د بیدري په علاقه کې د پښتون قام د دښمنانو له خوا د پښتون قامي وحدت پر ته یې د لوی خدای ج له درباره د ژر او پوره روغتیا او شهیدانو ته د جنت فردوس غوښتنه کوي.

د پښتنو ټولنیز ولسولیز گوند، چې د پښتنو رسالت ور په غاړه دی، په دې باور لري چې د پښتون قام شعوري دښمنان به د پښتنو د مشرانو په وژلو سره هېڅکله خپلو شومو او پردوپالو موخو ته ونه رسېږي.

د پښتنو ټولنیز ولسولیز گوند په خان لالا دغه ناروا، ناځوانه مرگوني برید په ټولو پښتنو مرگوني برید بولي او په

پښتنو غږ کوي، چې د تاريخ په دې حساس وخت کې راښېدار او يو موټی شي، د قام او وطن د دښمنانو موخې شنډې او د خپلو قامي مشرانو پوره پوره ساتنه وکړي.

په درناوي

د پښتنو ټولنيز ولسوليز ګوند د مشرانو جرګه

* * *

همدارنګه د هېواد دننه او بهر ګڼو فرهنګي، ادبي ټولنو او شخصيتونو د پښتنو په ستر مشر خان لالا محمد افضل خان باندې د ناځوانمردانه يرغل غندنه کړې ده.

کومو ټولنو او شخصيتونو، چې پر خان لالا د وحشيانه يرغل غندنه کړې نوموړنه يې دا دي:

په سويډن کې د افغانانو د علمي او فرهنګي مرکز ټولنه، د اهلبيت پښتو اکېډمي له خوا په ښاغلي افضل خان لالا باندې د وژونکي بريد غندنه، د ماخان شينواري او انور شاهين خانخېل له خوا د بريد غندنه، د سلام فرهنګي ټولنې - هالېنډ له خوا د غندنې ليک، د تحرک مدني ټولنې کابل_افغانستان له خوا د بريد غندنه، د افغان ملت ملي مترقي ګوند له خوا د غندنې ليک، د الحاج محمد نادر سرشار او نورو ډېرو پښتنو له خوا په نامتو پښتون سياستوال او ولسي مشر د يرغل غندنه کړې ده.

خان لالا يو درونډ او مدبر سياستمدار دی، چې تل يې د پښتنو د يووالي او پياوړتيا لپاره خپلې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې جاري ساتلي دي او دا بزدلانه عمل د هغه پښتون دښمنه عناصرو کار دی، چې غواړي په تدريجي توګه د پښتنو قيادت له منځه يوسي او دا ځورېدلی قام له لا زياتو ستونزو او بحرانونو سره مخ کړي.

زباړن وجيه الله شپون

د لرغوني اريانا Aryana جغرافياوي موقعيت

د لرغوني آرياني د arya د اضافي حالت د جمعې بڼه ده. آريانا د لرغونو آريايانو د استوګنځي نوم دی. د لرغونپوهانو له خوا د مرکزي اسيا په اړه د ښکار پر بنسټ د ژوندانه ډول ډول نظامونه ليدل شوي دي. د سيمې خلک د ډول ډول حرکتونو او مهاجرتونو پر وړاندې واقع شوي دي، چې لومړنی يې د دريمې قبل الميلادي زريزې په سر کې د اروپا په لور و.

د همدې سيمې (مرکزي آسيا) يوه ډله اوسېدونکي د آمو سيند غاړو ته رانښکته شول، چې آمو سيند د طبيعي، اجتماعي او نظامي ګټورتيا له امله دې ډلې مهاجرينو ته ميتافزيکي جنبه پيدا کړې او مقدس شوي دي. د همدې سيند پر غاړه کرار کرار مېشتېدنه شوې او د وخت په تېرېدو سره د اريايانو پراخه سيمه ګرځېدلې، چې آريانا نوموړل شوې ده.

د اريانا څلور خواوې

ستر ابو هندوکش د هماليا مستقيم امتداد او د هند سمندر يې د آريانا جنوب ته ښودلی دی، پر دې بنسټ آريانا د جنوب او شمال له لوري په هماليا او د هند په سمندر پورې محدوده ده، چې هند يې هم په محوطه کې دی، سرحد يې اندوس (اباسين) ګڼي. د آريانا لويديځ سرحد مستقيماً د خزر له دروازو څخه د دماغه جاسک جنوب ته رسېږي. د آريانا په شمال لويديځ کې د خزر دروازې هرکاني او پارتي شامل دي. آريا، مرګيانا او باکتريانا د يو بل ترڅنګ موازي پرتې دي. نوموړی دماغه جاسک د مکران او کرمانيا په ګډون د آريانا جنوب لويديځه نقطه تاييدوي. ستراڼو په خپله جغرافيا کې ګدروز يا او اوريتونه هم ذکر کوي، چې د آريانا په جنوب کې له سند څخه تر کرمان غځېدلې دی او د آريانا د قلمرو جز شمېرل کېږي. د اراتو ستين د وينا له مخې د آريانا حدود هماغه دي، چې پارتيا له ميديا او کرمانيا له پارسيه (فارس) څخه جلا کوي يانې هماغه کرښه، چې د خزر له دروازو يا د فيروز کوه له تنګي څخه غځېدلې او تر دماغه جاسک پورې محدودېږي، په داسې ترتيب چې پارتيا او کرمانيا د آريانا په خاوره کې داخلېږي، ميديا او فارس د آريانا له حدودو څخه دباندې دي. ستراڼون د آريانا عرض له شمال څخه جنوب ته د اندوس (اباسين) په اوږدوالي ۱۲۰۰۰_۱۳۰۰۰ ستاد او طول يې ۱۴۰۰۰ ستاد ګڼي.

مير غلام محمد غبار د خپلې يوې رسالې (افغانستان بيک نظر) په ۴_۵ کې د آريانا څلور خواوې داسې معرفي کوي:«ختيځ ته يې اباسين، لويديځ ته يې هغه کرښه، چې د کرمان او پارتيا ولايتونه په افغانستان کې داخلوي او فاس او ميديا ترې جلا کوي، شمال ته يې د جېحون (آمو) بلکې سيحون (سير دريا) او جنوب ته يې هم د هند سمندر.»

احتمالاً د آريايانو مهاجرت د دريمې قبل الميلادي زريزې په دويمه نيمايي کې په لاندې توګه شوی دی:

د آريايانو لومړنۍ ډله د اريايانو نژادي ورونه يانې د هند آريايان وو، چې په باختر کې تر يوې مودې اوسېدو وروسته هندوستان ته وکوچېدل او په يوه شنه او ښېرازه سيمه کې مېشت شول. دغه سيمه يې په خپل ملي نامه آريا ورته Arya varta (د نجيبو او شريفو خلکو استوګنځی، د آريايانو ټاټوبی) ونوموله.

د آيا کلمه، چې په سانسکريت ژبه کې د آريا آورته Arya+avarta په ترکيب سره راغلې، لومړی جز يانې آريا يې د اندو اروپايي د مشهورو اقوامو د يوه قوم نوم او دويم جز آورته يې په سانسکرېت ژبه کې د استوګنځي، کور او هېواد په مانا دی. د آريايي ژبو (سانسکريت او اوستا) د کلي قاعدې پر بنسټ کله چې په مرکبو کلماتو کې دوه مشابه حروف يوځای راشي، يو يې حذفېږي. له همدې امله آريه آورته په آريه ورته Arya+varta اوښتې، چې مانا يې (د نجيبو او شرفو خلکو استوګنځی، د آريايانو مقدس ټاټوبی) دی.

د آريا ورته نوم د هند شمالي او مرکزي سيمه ده، چې په شمال کې د هماليا د غرونو د لړۍ او په جنوب کې د ويندهيا Vindhya د غرونو د لړۍ ترمنځ او د ختيځ او لويديځ له خوا د اباسين او ګنګا يانې پنجاب، سند، کوچ cutch او راجپوتانا Rajputana ترمنځ پرته ده. د هند آريايانو، چې د آريا ورته له نامه وروسته کوم نومونه خپلې خاورې ته ورکړي، هغه بهار ته بهومي Bharata bhumi او بهارته ورشو Bharata varsha وو. ددې کلماتو لومړی جز، چې بهارته دی، دا د يو داستاني ځواکمن پاچا نوم دی، چې د دوشنته dushanta او ملکې شکون تالا

Shukuntala زوی او په ټول هند واکمن و. بهومي کلمه نن ورځ په دري ژبه کې د مزريوم په نامه يادېږي، چې د ځمکې او خاورې مانا لري او په اورمړي ژبه کې بومه buma خاورې ته ويل کېږي. ورشه د ورته اوښتې بڼه ده او په پښتو ژبه کې نن ورځ دا کلمه شنې او ښېرازه سيمې ته کارول کېږي.

بل نوم، چې د هند آريايانو ته ورکړل شوی، هغه د اريانيانو له خوا و. څرنګه چې آريانيان د آباسين خاورې ته هندو وايي، وروسته له دې کلمې سره د «ستان» جز، چې په اوستا او زړې فارسي کې Stana دی، يوځای شو. په سانسکرېت کې د ستهانه Sthana کلمه چې د آرياني د Stan معادله ده، موجوده ده. په هندي ژبو کې بريه، چې معادل يې سندهو ستهانه sindhu sthana ويل شوی وای.

د آريايي مهاجرينو بله ډله آرياني څانګه ده، چې د دوی لومړنی جوپه له خپلې لومړنۍ مبداء څخه اول آريانا ويجه airyana waejah ته رانښکته شول، ورو ورو د آرياني سيمو په ټولو شپاړس قطعو ځمکو کې، چې د وندېداد vi-daeva-data په لومړي فردګرد (=فصل) کې يې يادونه شوې، مېشت شول. دغه ټاټوبي ته يې خپل ملي نوم ورکړ او هغه يې آريانا Ariana يانې د آريايانو خاوره ونوموله. د اوستا د متونو له مخې دغه هر يو هېواد اهورا مزدا ښه، ښکلی او پاک پيدا کړی، خو بدذاته شيطان دغه هر يو ته د دښمنۍ او کينې له مخې زيان ورساوه. د وندېداد د لومړي فصل د پيل په ۱_۲ فقرو کې د اريايانو دغه پخوانی د رانښکته کېدو ځای داسې ياد شوی دی: «اهورا مزدا، سپيتمان زرتشت ته وويل که چېرې ما په هغه ځمکه باندې، چې خوشحالي بخښونکې نه ده، آرامي او سوکالي نه وای پيدا کړې، خامخا به د نړۍ خلکو آريانا ويجه ته مخه کړې وای. لومړنی ځای او کلی، چې ما اهورامزدا غوره پيدا کړ، آريانا ويجه ده. دا د ايتي نيک (آمو سيند) پر غاړه وروسته دغلته اهريمن (شيطان) د ضرر وزر وجنګاوه، سور مار او سخت ژمی يې پيدا کړ، لس مياشتې دلته ژمی او دوه مياشتې اوړی او دا دوه مياشتې هم سړې دي د اوبو لپاره سړې دي، د خاورې لپاره د ګياه لپاره. دغلته د ژمي مرکز دی، دغلته د ژمي زړه دی، کله چې ژمی تېر شي، ډېر سيلابونه دلته راوځي.»

ستوري

د چا په زړه باندې وربرېږي ستوري
د چا په سترګو کې ځلېږي ستوري
ستوري ښه پلار او ښه ملګری و نو
د نسيم ستوري ډېر يادېږي ستوري
نسيم خان ستوري

خیبر جبارزی
د ننګرهار پوهنتون محصل (پوهېدونکی)

که زما ستوري په قبر چېرته راغلي
په پښتو راته دعــا کړه پې مننن یم

اروابناد ډاکټر کبیر ستوري په «خوږو مسرو» کې

یـــادښت: دا مقاله د ۲۰۰۷ ع کال د اپریل د میاشتې په څلورمه نېټه د اروابناد ډاکټر کبیر ستوري د لومړي تلین په نمانځغونډه کې، چې د کونړ مېشتو فرهنګیانو په نوښت د کونړ ولایت په مرکز اسدآباد کې جوړه شوې وه، اورول شوې ده.

د نړۍ پرمخ چې څومره ملتونه، قامونه او ولسونه اوسېږي، هر یو ځانته ځانتـه ژبـه، دود، کولتور او عنعنات لري، چې په هم دې شیانو یو له بله توپیرېږي.

هـر ټبـر او قـوم تـه، خپلـې ژبـې، خپـل دود او کولتـور پـه خپلـه پراخـه غېږه کې ډېـر څـه رانغښتي وي، چې د هغه په پاللو او ژوندي ساتلو د ړنا لاندې ژوند تېروي.

ددې قـامونو تـرمنځ یـو وړوکـی، ولـې ډېـر لرغـونی او زوړ قـام، چې د تـاریخ پـه اوږدو کې یې ډېرې سرې تـودې زغملـې دي، پـښتون یـا پـښتانه دي. د پـښتنو ژبـه پـښتو ده، پـښتو یـواځې ژبـه نـه، بلکې د پښتو پـه ارتـه لمن کې د پښتنو لپـاره ډېر څـه پراتـه دي، چې پـښتانه یې د ژوند د کړنلارې او قانون په توګه پېژني.

ښـاغلی پرېـشان خټـک پـښتو او پـښتونولي د پـښتنو لپـاره قـانون بـولي او د توریـالي پـښتون پـه اوه اویـایم مـخ د خوشال خـان خټـک ژوند د (پـښتونولی پـه آیینـه) کې تـر سرلیک لاندې یوځای لیکي:

«زما په خیـال کـه دا وویـل شي، چې د دنیـا پـه ګردو آینونو کې دوه آینونـه، چې هغـه د ټولو نه زورور دي، دواړه نالیکلي دي، یو پښتونولي او بل د برتانیې آیین.»

دا خبـره بـه هلـه د سړي زړه تـه ورولوېږي، چې د پـښتو او پـښتنو پـه اړه ژوره مطالعـه ولـري. رښتیا هم چې پـښتونواله او پـښتونولي څـه نوې مسله او نوی شی نـه دی، بلکې د پـښتون قـام لـه پیداښت سره د هر پـښتون پـه ساه او کـالبوت کې نغښتې خبره ده او نـه کومـه وختـه، چې د پښتنو ژوند او ژواک پیل شوی، دا روحیه ورسره سمه موجوده ده.

د پـښتو د ادب سـتر لیکـوال اروابنـاد قیـام الـدین خـادم پـه وینـا ، چې فـرق تـش دومـره دی چې د لاشعوري پـه اشـارو کې دا روحیـه د قـام پـه تحت الـشعور کې پرتـه وه، خـو څومره چې دنیـا انکـشاف کـاوه، علـم او معـارف مـخ پـه وړانـدې روان و، د پـښتنو دنیـا هـم ورسـره مـخ پـه وړاندې تلله.

لـه امیـر کـروړ څخـه دمخـه آن تـر جمـشیده پـورې د لاشـعوري خبـره رسـېږي، خـو لـه بـایزیـد روښـان څخـه راوروسـته دا روحیـه شعوري بڼـه نیـسي. خوشال بابـا او ورسره پـه څنګ کې د بابـا هم عصرو پـه خپـل وخت کې دا روحیـه د زړه پـه مینـه او وینـه پـاللې او ژونـدۍ یې سـاتلې ده. پـه تېره بیـا د بابـا دسـتارنامه، چې د پـښتو نثر شهکار بلـل کېـږي، د پـښتونولۍ او ملـي افغـاني روحیـې تـر تـاثر لانـدې لیکـي: هـو د پـښتونولۍ دا روحیـه د بابـا لـه وفـات سره مړه نـه شوه، بلکې میرویس نیکه، احمد شاه بابا او له دې وروسته پښتنو هم په ډېره مینه وپالله.

وزیـر محمـد ګـل خـان مومنـد بابـا ، عبـدالغفار خـان بابـا او عبـدالصمد خـان بابـا دا هغـه څېرې دي، چې لـه نومونـو سره یې یـواځې پـښتانه، نـه بلکـې ټولـه نړۍ اشـنا ده. د پـښتو او پـښتنولۍ روحیه یې داسې وپالله، چې دا ده پایله یې موږ او تاسو د سر په سترګو وینو.

همدارنګـه ددې پـسې د لیکوالانـو، شـاعرانو، فلـسفیانو، عالمـانو، ځوانـانو او لیـډرانو داسې کاروان درومي، چې منزل او موخه یې د همدې روحیې پالل او روښول دي.

لـه دومـرې اوږدې سریزې او مقـدمې څخـه مې موخـه هـم دا وه، چې د یـوې خـوا پـه پـښتو او پـښتونولۍ بانـدې څـه ناڅـه رڼـا واچـول شي او لـه بـل پلـوه کـه د اروابنـاد ډاکټـر سـتوري د خـوږو مـسرو پـاڼې لـږ پـه کـرار واړوو او پـه غـور یـې ولولـو، دده پـه شـاعرۍ کـې پـښتو، پـښتون، پښتونولي، هغه توکي دي چې د بل هرڅه نه پکې زیات ځلېږي.

اروابنـاد سـتوری روحـاً او جـسماً د پـښتو او پـښتونولۍ پـورې تړلـی شخـصیت و. مینـه، محبـت، وطـن، هېـواد، هېـوادوال، پـښتانه، پـښتو، مـذهب، کولتـور، اخـلاق او بـالاخره د پـښتونولۍ روحیـه، هغـه څـه دي چې د سـتوري صیب پـه ختـه کې اخکـل شوي وو. پـه ښکلو،

رنګینو او ساده الفاظو یې د کاغذ پرمخ انځور کړي. خوږې مـسرۍ یې پـه رښتیا سره خوږې دي، د شـاعر ایـډیال او څیـره تـرې لـه ورایـه څرګنـدېږي. د پـښتنو پـه یـووالي، اتفـاق او پـه وحدت بانـدې ټینګـار کـوي، خو مخکې ورتـه امـن او سوله غواړي. د سولې دا پیغـام د وینـو پـه رګونـو کې نـه شینـدي، چې حرکت وکـړي، بلکـې پـه هغـه ځای کې یې پـاشي، چې رګونـه تـرې سرچینه اخلي:

دا «خـوږې مـسرۍ» د سولې پیغـام وړل دي
محبـت د زړه پـه وینـه کـې شـیندل دي
د اسـمان د سـتورو کـټ کـې یـوه شـپه ده
تخیـل کـې د جانـان کـور تـه ورتلـل دي.

لکـه څنګـه چې پـښتون قـام او پـښتانه چا لـه یـوې دلې پـورې تړلي، چا لـه بلـې دلـې پـورې تړلي دي، همداسې ژبـه یې هـم چا د دیوانو ژبـه بللې، چا د دوزخ ژبـه بللې او چا بیـا بیخـي داسې بللې، چې دا ژبه له هرې معلومې ژبې څخه بېله او بل ډوله ده.

خیـر خـو د هـر چا خپـل نظر دی، خـو پښتو ژبـه ډېر اوږد او لرغـونی تـاریخ لـري، چې دا ددې ځـای موضـوع نـه ده. د پـښتو ژبـې او ادب د صـوفي او فلـسفي شـاعر، د غـزل بابـا حضرت حمزه شینواري دا بیتونه به د ټولو په ځواب کې کافي وي:

وایــــي اغیــــار چــــې د دوزخ ژبــــه ده
زه بــه جنــت تــه لــه پــښتو ســره ځــم
حمــزه ســفر کــه د حجــاز وي نــو هــم
زه د پــــښتون د قــــافلو ســــره ځــــم.

ستوري صیب هـم د پـښتو ژبې د ښې پراخې مطـالعې وروسـته لـه حمـزه بابـا سـره دا خبـره غبرګه کړې ده:

د فـن ښـکلا ده د هنـر پـه ګلـدرو کـې اوسـي
د روح غـــذا ده د ســـندرو او نغمـــو ژبـــه ده

یا په دې بیت کې یې د پښتو څومره ښه انځور وېستلی دی:

ختـه یې خدای د پت، ښېګڼې او وفا جوړه کړه
د پـښتونخوا د دنګـو غرونـو سردرو ژبـه ده

پـه سر کـې مې هـم اشـاره وکـړه، چې د پـښتونولۍ روحیـه د هـر پـښتون پـه ختـه کې نغښتې وي، خـو پـه ځینـو کې دا روحیـه ویـده وي، خـو مـړه نـه وي او پـه ځینـو کې دا روحیـه لکـه د مـست

سیند مـستې څپـې وهـي، لکـه فرهـادي عـزم لـه غـره سره ډغرې وهـي، لکـه شـاهین پـه لـوړو او دنګـو غرونـو پـروازونـه کـوي، لکـه د سپرلي ګـل وریـنـه وږمـه، چې زړونـه تخنـوي، لکـه د ربـاب خوږه نغمه چې ویده زړونه ویښوي او هغه جذبه وي، چې سړی ارام ته نه پرېږدي:

یو پټ غلی احساس دی چې ارام مې نه پرېږدي
په اور مې پښوي لکه چې خام مې نه پرېږدي

هـوا سـتوری صیب د پـښتونولۍ نـوې روحیـه دځانـه، نـه جـوړوي بلکې هـم دا ویـده روحیـه او شعور راویـښول غـواړي، پـښتو کـول، پـښتو ویـل، پـښتو لوسـتل غـواړي. هغـه پـښتو، چې لـه برمه به یې د دښمن سپینې تښتیدې، هغـه پـښتو چې خوشـال خـان بابـا پاللـه، هغـه پـښتو چې مومند بابا او غفار خان بابا غوښتله:

زه د ژوندون ناوې خپل کاله ته راوستل غواړم
زه ویده شعور د پښتونوالې ویښول غواړم
زه پښتو لیکل پښتو ویل، پښتو لوستل غواړم

ماتـه د خپـل کلـي د حجـرو سـندرې لیکـه
ځـار دې شـم قلمـه د پـښتو سـندرې لیکـه.

پـت، ښـېګڼه، تـوره، وفـا، غېـرت، مېړانـه، مېلمـه پالنـه، اخـلاق، راشـه درشـه، ښـه خـوی، شرم، حیـا، انـسانیت، مینـه محبت، سرخندنه، اسـلامیت، ژبـه، کولتـور، پـښتو پالنـه، د ننګـه او سوچه پـښتون صفات دي. کـه چېرتـه پـښتون خدای مـه کـړه دا ځـانګړنې ونـه لري، هغـه تـه موږ سوچه پـښتون نـه شـو ویـلای او تـش پـه دې هـم سړی نـه پـښتون کېـږي، چې د پـښتو ژبـه وایي، خو د پښتو نه هیڅ نه وي خبر.

پـښتو یـواځې ژبـه نـه، بلکـې د پـښتنو لپـاره قـانون دی. اروابنـاد سـتوري ددې ارونـو پـه پـام کـې نیولـو او ښـه تحلیـل وروسـته، ځکـه داسې غـږ پورتـه کـوي. تـش پـه ژبـه، وینـه نـه څـوک پښتون کېدای شي او نه به پښتون شي.

سـتوري وایــي مـا ده ښـه ډېـره څېړلــې
تش په وینه باندې څوک نه پښتون کېږي

دا خـو ښـکاره او جوتـه خبـره ده، کـوم قـام چې واک او اختیـار پـه لاس کـې ولـري، د هغـوی کولتـور او ژبـه هـم تـر نـورو لـوړه وي، چې بې واکـه بې اختیـاره وي، د هغـوی بـه کولتـور څـه وده وکړي؟ ژبه به یې څنګه ژوندۍ پاتې شي؟

خبره مې ټوله د پښتو ده، که د تاریخ پاڼې واړول شي د خپل قام او ژبې په اړه به پکې ډېر څه ومومي. دا به مو هم له سترګو تېر شي، چې دا د دومره لرغوني او غېرتي قام ژبه او کولتور په کوم حالت کې قرار لري. مسئله روښانه ده، که پښتون قام د تاریخ په اوږدو کې له ډېرو سترو سترو قوتونو سره لاس په ګرېوان پاتې شوی، له بل پلوه د کولتوري یرغل د ځپونکي ګواز لاندې هم و. دا نه وایم، چې پښتانه له تاج او تخت واک او اختیار څخه لرې پاتې دي، خو دلته خبره بیا د پښتونولۍ روحیې ته راځي او دا صحي ده، چې په هغو کې دا روحیه غړنده او ویده وه. ګنې نو اوس به د پښتو او پښتنو دا حال نه و او نه به دا اوس په ځېر د پښتنو نه په خپله ژبه کې د تعلیم حق اخیستل کېده.

د پښتنو پښتو لیکل شوې نسخې او عریضې به په لوړو ودانیو کې نه ځېرېدې، هم دغه د کولتوري یرغل ښکاره بېلګې دي. د تعصب له مخې یې نه وایم، د زړه له درده لګیا یم. که د پښتون وړوکی بچي ته له کوچني والي څخه په پردۍ ژبه کې ښوونه او روزنه ورکړی شي، نو د هغې نه به په آینده کې څنګه دا هیله کېدای شي، چې د پښتو او پښتونولۍ نه دی خبر وي.

اروابښاد ستوری د یو ښه سېکالوجېست او ساپوه په صفت دا موضوع ښه ځېرلې، چې سوچ، فکر او زده کړه په خپله ژبه اسانه وي، نه په پردۍ ژبه.

سوچ او اند مورنۍ ژبه کې اسان دی
په پردۍ ژبه کې سوچ انسان ته ګران دی
د ماشوم په مورنۍ ژبه روزنه
سپارښت ستوریه د هر یو ساپوهان دی

له وطن، هېواد او خپلو خلکو سره مینه، محبت، د زړه تړل هم د پښتو او پښتونولۍ یو جز دی. اروابښاد ستوری که جسماً د وطن او هېواده لرې پاتې شوی، خو روحاً له وطن سره تړل شوی. که ناست د لوړو او دنګو ماڼیو په ښار کې و، خو فکر او خیال یې د خپل وطن له خړو خاورو سره تړلی و. د پردو ملکونو په باغ او بڼ، ږغاګانو او چمنونو پورې زړه نه تړي، هره شېبه یې ذهن ته د خپل وطن لوړ دنګ، په واورو، په نښترو پټ شینکي غرونه ودرېږي. وګورئ په څومره خوندورو الفاظو یې خپل خیال له وطن سره تړلی او د وطن د مینې چیغې ښکاره وهي، په زړه کې یې نه پټوي:

ستا د حسن د انګړ نه مې خیال نه ځي
چې په تار د تورو زلفو کې دې بند دی

که د زړه نه مې پوښتې حال په چار وایي
ستا د مینې داستان پټ نه دی څرګند دی

ستوری صیب د پښتنو په یو موټي کېدو، په اتفاق او اتحاد کې خوند مومي او خوند ترې اخلي:

دنیا ټوله راسره شي چې لاس راکې
ستا په مینه ملاتړ کې څومره خوند دی

په دې کې هېڅ شک نه شته، چې ستوری صیب به په دې اغزنه لار کې ډېرې ستونزې ګاللې وي، خو هغه اوس د نینو په څېر په دې بټ کې پوښ شوی، په دې کړاوونو کې رښتیا هم استاد شوی و، خو د پښتو او پښتونولۍ له دریغ څخه نه دی اوښتی او نه یې ایډیال دومره کمزوری و، چې زر به د خپل مرامه واوړي، ځکه وایي:

د ژوند په کړاوونو کې پوښ شوی یم استاد یم
که سل ځله راولېږم بیا پاڅېږم روانېږم
زما دا فیصله، دا مې سوګند او دا پیمان دی
د پت، ښېګړې، تورې او وفا نه، نه بیلېږم

که دا درنه موضوع هر څومره وشاړو، هغومره کوچ ترې راوځي او نه په خپل قلم کې ددې سنګینې موضوع په اړه ددې نه پورته د لیکلو وس لرم. که په لنډو ټکو کې یې راغبرګه کړو، د اروابښاد ډاکتر کبیر ستوي (خوږې مسرۍ) د پښتو او پښتونولۍ هېنداره ده. د پښتنو د یووالي، وحدت، اتفاق، پت، ښېګڼې، تورې، وفا او ننګ مجموعه ده. د ژبې، هېواد، وطن، مینې او محبت نمونه ده او د هر پښتون د زړه غږ دی.

په پای کې لاسونه لپه کوم، اروا یې ښاده او فردوس جنت یې په نصیب شه. د لیکنې ځولۍ به د اروابښاد ستوري په دې بیتونو راټوله کړم:

پاکه ربه ښاد اباد دا پښتانه کړې
د نړۍ په ولسونو کې درانه کړې

د بخت ستوری یې روښان کړې په اسمان کې
خپل وطن کې یې واکمن او کوربانه کړې

* * *

نعمت الله کریاب

چترال او چترالیان وپیژنئ

په تېر پسې

د کېلاشو ژوند او کولتور

د ډیورنډ د پولې وړ پورې اړخ چترال کې د وګړیو یوه وړه، خو خورا لرغونې ډله پر خپلې پخوانۍ ګروهې لا هم ټینګه پاتې ده، د دوی مرکزي کلي بمب‌ریت ته په ورتلو ډېر څه بل ډول دي. د ځمکې پر سر د لرګو په پېړو تختو کې د ځمکې پر سر له خپل سامان سره ښخ شوي انسانان، څټ په څټ د لرګیو جوړ واړه کورونه، د اوږدو تورو کمیسونو خولۍ پر سر په کار او زیار لګیا ښځې او نورې څرګندې نښې روښانه پاتې دي.

کېلاش اوس د مسلمانانو په منځ کې اوسي، خپله عقیده یې ساتلې، که څه هم اغېزه پرې شوی.

کېلاش د یو څښتن پر شتوالي باور نه لري او د هر موسم او بدلون یې پخوانیو پالونکي ټاکلي، د کال له پیل څخه تر پای میلې کوي، خو چې د کېلاشو کولتور یې ژوندی ساتلی، هغه مړي ته اتڼ دی.

د چترال په کالج کې د تاریخ او ادبیاتو پروفېسور او د اسیا د کړکۍ په نوم د کتاب لیکوال عنایت الله فیضي، چې دغه کتاب یې د واښیانو او کېلاشو پر ژوند او کولتور لیکلی وایي، چې کېلاش اوس هم د هر شي لپاره له خپلو خیالي سمبولونو دعا غواړي. ښاغلی فیضي یې د ساري په توګه د خدایګوټو نومونه ډیزو، ډیزه لیک او نور یادوي، چې کېلاش یې د غم، خوښۍ، موسم او بچو پیدا کولو واکداران ګڼي.

کېلاش د عبادت لپاره ټاکلی ځای نه لري، ما یې څلور داسې ځایونه ولیدل، چې تر دې وړاندې مې نه وو لیدلي. په دې کې د کېلاشو د مړي د ایښودو او ورته د ګډا ځای، د ښځو لپاره ځانګړې خونه، چې د میاشتې ناروغۍ او زېږون پر وخت پکې اوسي، د ژمي لپاره د نڅا ځانګړې خونه او د قربانۍ ځای.

کېلاشو د قربانۍ ځای د کلي په بره برخه کې د غره پر غاړه جوړ کړی او دا ښایي سوونه کاله پخوانی وي. دلته په کال کې یو ځل ټول سره راټولېږي او سېږي سر څاروي قربانوي، خو دلته د غوا قرباني کول د دوی د عقیدې خلاف کار دی. د قرباني شویو څارویو غوښه بیا لکه د مسلمانانو د لوی اختر پخپلو کې وېشي او که مسلمانان یې په دغه دستور کې ګډون وکړي، څاروي بیا پر مسلمانانو حلالوي. د قربانۍ پر ځای کې یې په لاس تراشلې دړه درولې، پر سر یې ورته د څو چابکو اسونو انځورونه جوړ کړي.

ددغه کلي یو مذهبي مشر نور شایدین وایي، چې دوی عقیده لري چې د قربانۍ الهه یې پر اس سپور راځي او هم دلته تم کېږي.

کېلاشو تر دا څو کلونو وړاندې پورې خپل مړي د ځمکې پر سر له خپلو کالو سره ایښودل، خو اوس یې له دې وېرې په ځمکه کې ښخوي، چې ورسره ایښودل شوي شیان څوک راونه سپړي، خو په زړه پورې دا ده، چې تر ښخولو وړاندې یې هغه ځانګړي ځای ته راوړي، په ورځو ورځو پروت وي او ښځې او نر ورته ډلې ډلې ناڅي، کارنامې یې ستایي، ډول وهي او لکه د واده چې په کور کې هر څه لري، پسې لګوي یې.

نور شایدین وایي: دا دوی ځکه کوي، چې دوی په وروستي ځل له خپل سړي یا

ښځې سره مخه ښه کوي او بیا یې د تل لپاره نه شي لیدلای.

نور شایدین هغه ځای ته هم بوتلم، چې دا اوس اوس د یونانیانو له خوا د کېلاشو د کولتور د خوندي ساتلو لپاره جوړ شوی. په دغه ودانۍ کې د دوی خورا لرغوني شیان راټول کړی شوي دي، خو په یوه کونج کې یې داسې کوټنۍ راوښوله، چې د پسونو له پوستکي جوړې کڅوړې یا بوټونه پکې پراته وو. دا دوی عادي ګاڼې نه ګاڼه، ژوندي انسان ته په پښو کول یې ګناه ګڼله او یوازې مړي ته یې په پښو کولې. د خونې ساتونکي راته وویل: دا لکه ستاسو د مسلمانانو د کفن په څېر یو څه دي، عقیده مو دا ده، چې له مړي سره خپل ټول شیان ښخوو، خو دا یې کفن ګڼو.

سربېره پردې په کېلاشو کې ډېر ناولي دودونه شته، چې پکې مړي ته ګډا، د ښځو ځانګړې کوټې ته بول، د اور کالنۍ لوبه او پخپل لاس د جوړو شویو شرابو څکل د یادونې وړ دي.

ښځې یې خورا سخت ژوند لري، د کور سخت کار، د کروندو سمبالښت، د څارویو ساتل، ځانته په ګوتو د کالیو جوړول او ان د میاشتني څو ورځې ګوښه ژوند دا هغه څه وو، چې ماه یې بلا پوښتنې راپیدا کړې وې. د کلي له یوه ملک چې جان محمد یې پر ځان نوم ایښی و، وپوښتل، چې دا هر څه ښځو ته په سپکه کتل نه دي؟ دی وایي: موږ کارونه سره وېشلي او دغه څه ښځو پخپله ځانته خوښ کړي دي.

ریښتیا هم د کېلاش ښځې له خپل ژوند خوښې وې او لاملیې ښایي دا وي، چې دوی د نورې نړۍ ښځې نه دي لیدلي، خو بیا مې هم زړه وار ونه کړ او د کلي له یوې چالاکې ښځې، چې موږ ته یې د غرمې بلنه هم راکړې وه، خبرې وکړې.

دا څلوېښت کلنه مهران بي بي نومېده. څلور لوڼې او دوه زامن یې لرل. له مهربان بي بي مې د ښځو د ګوښه ژوند او درندو کارونو پوښتنه وکړه، هغې ووېل: دا هر څه موږ پخپله خوښ کړي دي، د چا خو راباندې زور نه شته.

د هغې لا دا په خوله کې وه، چې ما ترې دویمه پوښتنه وکړه: په کېلاشو کې په نامشروع اړیکو او غېرت وژنې شته؟

ځواب یې لنډ او قانع کوونکی و، ویل یې: دلته ټول خلک خپلې خوښې ته پرېښودل شوي، څوک چې څه کوي، خو د زور کارول بند دي او هم ښایي چې له واده شوې ښځې له نورو سره په اړیکو ترې څښتن خپه شي.

په کېلاشو کې د نورې نړۍ په څېر د واده داسې دود نه شته، چې ور شي، ویې غواړي، ښیخي وکړي او په تاکلې ورځ یې واده کړي. دوی په میله کې سره راټولېږي او همدلته جینۍ او هلک د خپل ګډ ژوند پرېکړه کوي. څوک په ځان نه خبروي، خو کله چې د جینۍ کورنۍ خبره شي، له زوم نه ډېر لږ څه، چې څاروي هم پکې دي، اخلي.

مظفر علي شاه جان په چترال کې له ستې پښتون دی او د کېلاشو په دغه ډول میلو کې یې تر نورو ډېر ځل ګډون کړی دی، وایي: د کېلاش ښځې له مسلمان سړي سره واده کولای شي، خو تراوسه دا نه دي شوي، چې مسلمانې ښځې له کېلاشي نر سره واده کړی وي.

دوی ډېر بې وزلي دي، حکومت ور ته ډېر څه نه دي کړي، خو د دوبې په موسم کې د کېلاشو درې واړو کلیو بمب، ریت، رمبور او بریل ته د نړۍ له ډېرو ځایونو څخه سیلانیان ورځي، دوی ور ته هوټلونه جوړ کړي او ژوند یې پرې یو څه ښه شوی. لارې یې خامې او ګرانې دي، د انګورو او نورو مېوه لرونکیو ونو باغونه پکې ډېر دي او له همدغه انګورو پخپل لاس د جوړو شرابو څکل یې عادت دی.

دکېلاشو د کال لومړنۍ میله په پسرلي کې ده او چیلم جوشت یې بولي. د فصلونو د خدای په نوم یې کوي او پکې ناڅي او له همدغه الهه د ښه فصل غوښتنه کوي. چال یې بله په زړه پورې اتڼیزه میله ده. د دوی هرې میلې ته خپل و پردي ورتلی شي، خو په کال کې ۳ ورځې داسې دي، چې نه دوی له چا سره خبرې کوي او نه څوک د ځان خوا ته پرېږدي.

د اور کالنۍ لوبه یې سیمه ییز شهرت لري او دا هم په کال کې یو ځل کېږي. داسې چې د کلي له کوزه سره ښځو او نرو په لکړو کې پیلوزې بل کړي او خپل ټاکلي ځای ته راټولېږي او تر سهاره ناڅي.

[نور په بله ګڼه کې]

* * *

ریپوټ اداره

د خاص کونړ په ولسوالۍ کې د (اکویپ) لمن خوره شوه

د ۱۳۸٦ کال د وږي د میاشتې په ۱۹مه نېټه د خاص کونړ د پوهنې مدیر ښاغلي طاوس خان (همت) او د هغه د دفتر له کارمندانو سره د اکویپ د ولایتي مسئولینو له خوا یوه غونډه د کوزې اراضۍ په جامع جومات کې جوړه شوه.

غونډه د حکیم آباد منځنۍ ښوونځي د مرستیال ښاغلي قاري صاحب تل له خوا د قرآن کریم د څو مبارکو ایاتونو په لوستلو پیل شوه، چې د خاص کونړ ولسوالۍ د پوهنې مدیریت اړوندو (۲۱) ښوونځیو اداري شوراګانو پکې برخه اخیستې وه، ټولو (۱۴۷) تنه د شوراګانو رئیسانو، منشیانو، علماو، سپین ږیرو او پوهنپالونکیو پکې ګډون کړی و.

د ورکشاپ غونډې چارې د ولایتي دفتر د اکویپ مسول ښاغلي حاجي غلام الله (وقار)، د ټولنیزو چارو کارمند حاجي یار ملا خان او ښاغلي زیور شاه له خوا پرمخ وړل کېدلې.

ددغې غونډې د پیل خبرې د اکویپ د پروګرام د ولایت دفتر مشر ښاغلي حاجي غلام الله (وقار) له خوا وشوې. نوموړي د اکویپ د پروګرام پېژندنه د غونډې برخه والو ته وکړه او همدا شان د خپل کړېدلي ولس ستونزې یې د پوهنې په برخه کې په ګوته کړې او ددې په تعقیب یې د ستونزو د حل پر لارو رڼا واچوله.

همدا ډول ښاغلي وقار صاحب زیاته کړه: «د ښوونې او روزنې هغه چارې چې پخوا

به دولت ترسره کولې، اوس یې ستاسې (ولس) پر مټ ترسره کول غواړي، چې د پوهنې په کیفیت کې ښه والی راشي. وس ستاسې خوښه، چې د خپل راتلونکي نسل پوهنیزې چارې په مانوي ډول پورته وړئ او که نور یې هم ښکته راوړئ. ددغه ګراف لیک لوری ستاسې په عمل کار پورې اړه لري.»

وروسته ښاغلي حاجي یار ملا خان خپلې خبرې وکړې او ددې پروګرام په اړتیا یې د برخه والو غوږونه خلاص کړل. ښاغلي یار ملا خان په پوهنیزو چارو کې د ښوونکیو، زده کوونکیو او والدینو مسئولیتونه روښانه کړل او همدا شان یې د اوس مهال د ښوونې او روزنې د کمیت او کیفیت په مقایسه خبرې وکړې.

نوموړي په خپلې وینا کې وویل: ددې لپاره، چې زموږ په هېواد کې ښوونه او روزنه د کمیت له پلوه یوه اندازه ښه شوې، خو د کیفیت له پلوه لا اوس هم له صفر څخه نه ده خوځېدلې، ددې لپاره چې زموږ د لوستي طبقې استعداد او لیاقت لوړ شي، د ښوونې او روزنې وزارت دغه د اکویپ پروګرام په نظر کې نیولی، چې دغه دی ستاسې په وړاندې عملاً تشریح کېږي.

د غونډې وروستي ویناوال ښاغلي زیور شاه خان د ښوونځیو په انکشافي پلانونو رڼا واچوله، د پلان په هره برخه کې د خلکو پوښتنو ته ځوابونه ورکړل شول او په همدې توګه د هر وار خبرو په مېنځ کې د شوراګانو د غړیو او مسئولینو له خوا خپل وړاندیزونه واورول شول.

د سیمې یو تن مخور سپین ږیري او د قضایي چارو کارپوه قاضي احمد خان یو په زړه پورې وړاندیز وکړ او ویې ویل: هغه فورمې، کتبې هدایات او په پوهنیزو چارو پورې اړوندې لیکنې، چې زموږ لپاره له مقاماتو څخه راځي، که زموږ په مورنۍ ژبه (پښتو) کې راشي، ډېر به ښه وي.

د ولایتي دفتر مسئول ښاغلي غلام الله وقار د نوموړي وړاندیز ته مثبت او د تایید

ځواب ورکړ او زیاته یې کړه هغه لیکنې، چې زموږ د دفتر له خوا نه تاسې ته راځي، هغه به په پښتو ژبه لیکل شوې وي، چې د ژمنې د پخلي لپاره یې عملي نمونه برخه والو ته د خبرو د مېز له سره وځلوله.

همدا راز یې د (اکویپ) د سر تورو وضاحت وکړ، چې (ایجوکیشن، کوالټي امپرویمنټ پروګرام) څخه عبارت دی. د نوموړي پروګرام دونر سرچینې یا د بانک جهاني له خوا نه پرمخ وړل کېږي.

غونډه د ښاغلي حاجي غلام الله وقار له خوا پخپله مورنۍ ژبه په دعایه کلام پای ته ورسېده، چې د څښتن تعالی له درباره یې د یوه پور مامور آمن، سوکالۍ او د ښه کیفیت ښوونې او روزنې غوښتنه وکړه.

* * *

د ستورو قافلې

چلوونکی: محمد داود صدیق یوسفزی

د حیات یا ژوند خوږه کلمه، چې هر ژوندی موجود یې د امکان تر بریده د زړه په کور کې ځای پر ځای کوي او د ژوند تر وروستي سلګۍ پورې ورته راغلاست وايي.

درنو لوستونکیو! د تنتی ستوري مجلې د دویمې ګڼې د (ستورو د قافلې) خپرونې په رنګینو پاڼو کې درسره د هغه چا په اړه خبرې شریکوم، چې زړه سواند، مخلص، د شعر او شاعرۍ په راز پوه او له هغو بنسټ ایښودونکیو څخه دی، چا چې د څه دپاسه دوه لسیزو ناورین وروسته د خاص کونړ په سیمه کې د ادبي بهیر د ګړندیتوب لپاره هلې ځلې کړي دي.

ورور هدایت الله حیات له نن څخه ۳۵ کلونه وړاندې د کونړ ولایت د خاص کونړ د سیمې د تنر په علم پالونکي کلي کې د ښاغلي استاد حیات الله خان په کور کې په یوه دینداره او مېلمه پاله کورنۍ کې سترګې غړولي، چا چې پخپل وخت سره د معارف په سلګونو بچي د زده کړې په نعمت خړوب کړي دي.

د کورنۍ له عرف او دستور سره سم یې لومړنۍ او منځنۍ زده کړې د خاص کونړ په ښوونځیو کې ترسره کړې دي او همدارنګه د ثانوي زده کړو بری لیک یې هم د خاص کونړ له لېسې څخه ترلاسه کړی دی.

دا چې د هېواد فضا د پوځي او سیاسي لړو او وربخو تور تغر پوښلي وه، نو تر ډېره حده د هېواد علمي او تحصیلي موسسات هم له دې غمیزې څخه زیانمن شوي وو، چې د حیات صیب ارمان هم ورسره تیندک وخوړ او د لوړو زده کړو لاس ته راوړنه یې څه ناڅه له ځنډ او ځنډ سره مخ شوه، خو له نېکه مرغه د وخت په تېرېدو سره په هېواد کې د سوکالۍ په لور څو ګړندي ګامونه واخیستل شو، چې دې ورور هم د وخت نه په استفادې سره د لوړو زده کړو لپاره متې بډ وهلي او د قانوني کانکور له لارې یې د ننګرهار پوهنتون په دروازه پل کېښود او د اقتصاد پوهنځي ته یې لار پیدا کړه او خپله څلور کلنه دوره یې په ۱۳۸۵ کال کې د تجارت (سوداګرۍ) په څانګه کې په بري سره سرته ورسوله.

د شعر او شاعرۍ خیالونه یې د پوهنتون

له دورې د مخه په خوځښت راغلي دي، ګڼ شمېر لیکنې یې کړي دي، دا چې تراوس مهاله یې شعري ټولګه د لوستونکیو په لاس کې نه شته، دا به پخپله له همدې وپوښتو، چې ولې؟

خو خیر په هر صورت، د چاپ تابعه یې کړې ده، که خدای کول ژر به یې شعري ټولګه د اوسني کمپیوټر له جالې څخه والوزي او د مینه والو تنده به پرې ماته شي، که د حقیقتونو وړاندې لاړ نه شو او د حیات صیب په شعرونو د خپل نظر نیلي وځغلوو دا به څرګنده شي، چې ده د خپل قلم توري د یوه حساس او واقعیت لیدونکي قلموال په بڼه داسې کارولي دي، چې روان او ساده دي، خو د ټولنې د هر وګړي د زده اواز او ترجماني کوي. مینه یې داسې ستایلې، چې مینه خپله ورته ګوته په خوله شي، یووالی او خواخوږي یې هم په شعر کې د پامه نه ده غورځولې او دوه ژبو ته یې د کرکې په سترګه کتلي او په چارواکیو یې هم په خپل ځای نیوکې کړي دي.

حیات صیب د لرو برو پښتنو وینه او مینه یوه ګڼلې او په پښتو او پښتونستان یې د خپل شعر وزرې پرګولي دي لکه چې وايي:

نن که مو ترمنځه خوک ازغی کرسي راکاږي

بیا مې لکه باز پښتونستانه بوږي وروله

دلته په بل ځای کې د ښکلو په غلا ګوماني شوی دی، څه ښه وايي:

سکلو د زړونو غلا یل کړې ده احتیاط به کار دی

نور به په دې مالت کې خپل نظر ګندلی ساتو

او ورسره مئینان یې خپلو خامیو ته متوجه کړي، چې په احتیاط قدم پورته کړي. د چارواکیو یې هم پروا نه ده ساتلې، چې د ولس له غوښتنې سره سم یې پرې نیوکه کړې ده لکه:

دا بوروړی د ملت د خانه مه تاووه

دا ولسونه تري دره دره حساب غواړي

او یا بل ځای کې وايي:

چې له قانونه زورور سړی له نا سره دی

په داسې حال کې به له غلو بوسنه خنکه وشي

شاعر چې په کومه لاره تګ کړی دی، ښکارېږي چې د مخه تري نور لاروي هم لوټ شوي دي:

زړونه جې نري وړي وي د ناز او کرشمو نظر

نن مې تر هماغه لوټ کاروانه بوري وروله

او یا په بل ځای کې یې د پېغلو د خاموشۍ نه سر ټکولی دی او ټوله پړه یې په جنګونو اچولې:

خنګه خاموشه دي زمور د کلي مستې پېغلې

جې سیني لیجي یې نن شنو بنګړو ته شور نه اخلي

د ستورو د قافلې ددې لړۍ په وروستۍ برخه کې دې ورور ته د نورو لا زیاتو ادبي هڅو د ګړندیتوب هیله کوم، قلم دې خوځنده او تېز وي. په ورځنیو چارو کې ورته له لوی خدای څخه بری او کامیابي غواړم.

په بله ګڼه کې که خدای کول ددې قافلې بل لاروی درپېژنو.

آریک Aric ژبه
(۲۵۰۰ ق م)

د سرخېړونکي مرستیال، ډاکټر خلیل الله اورمړ

اریک ژبه، چې کله کله د آري او آریایي په نوم هم یادېږي، د اندو اروپایي ژبو د کورنۍ مهمه ختیځه څانګه ده. د هغه قومونو په خلکو کې رواج وه، چې ډېر پخوا د ق م درېیمې زریزې تر منځ هغه مهال، چې د دوی قبیلې یو له بله سره نه وې جلا شوې، د مرکزي اسیا په دښتو کې سره خپاره شوي وو. دې قبایلو کوچیانی ژوند درلوده او په کېږدیو کې اوسېدل، خو دوی د واحد حکومت درلودونکي وو، هم یې د قبایلو مشر او هم یې مذهبي پېشوا درلوده، دې اقوامو د یوې ژبې دوه لهجې درلودې، د لهجو اختلاف، د مهاجرت او لېږد وروسته زیات شو، خو بېلتون او جلاوالی پکې رانغی.

دوه یو بل ځای مېشت قومونو، چې خپلو ځانونو ته یې آري یا آریایي او خپلې ژبې ته یې آریک یا آري ویله، داسې ښکاري چې د ق م د درېیمې زریزې په نیمایي کې د هم‌ژبی او آریایي اتحاد سره سره دغه دواړه لهجې، چې وروسته یې په اندو آریایي او اریاني تحول وکړ، په هماغه اریایي مېشته سیمه کې غوړېدلي دي.

د اریایانو د لېږد او مهاجرت وروسته د اندو اریایي ویونکي د (ویدا) قبیله وه، چې په پای کې د هند د قارې په شمال کې مېشت شوه او اریایي څانګه لومړی د آرال بحیرې جنوب ته او له هغه ځایه د سر دریا او امو سیند سیمو ته راغله. ښایي د آمو دواړو خواوو ته به یې هم هجرت کړی وي او هلته به اوسېدلي وي. په دغه سیمه یې آریانا ویجه Airyana Vaejah نوم کېښود. چې د اریایانو د ټاټوبي او استوګنځي مانا یې درلوده، بیا یې جنوب لور ته مخه کړه او باختر ته له تېرېدو وروسته په ټول ننني افغانستان او د هغې دباندې خپاره شول.

اریاني څانګې د منځنۍ اسیا ځایي اوسېدونکي کرار کرار په خپل ځان کې راجذب او خپله ټولنه یې لا ګڼه کړې وه. هغه سیمه، چې دوی پکې خپاره شوي وو، د منځنۍ اسیا لویدیځې برخې او ننني افغانستان و، چې د اریایانو د هېواد

Aryanam dahyu او آریایي ټاټوبي په نوم یې ونوموله.

د اریک د ژبې هېڅ لیکلی سند په لاس کې نه شته، د هغې د پېژندلو لپاره د اسمي او فعلي ریښې او مهمو کلماتو د بیارغونې Reconstruction پرته بله لار نه شته، چې د ژبپوهنې، مانا پوهنې او غږ پوهنې د قواعدو له مخې لرغونې ژبې له هغې څخه راوتلې او لیکل شوي دي او لږ تر لږه یوه نښه یې راپاتې ده. د ژبپوهانو د څېړنو له مخې د اندو اروپایي (Indo_European) غږونه په اریک ژبه کې د آندو آریایي، آریاني او نورستاني ژبو د غږو پر بنسټ په لاندې توګه تثبیت کېدای شي:

اندو آروپایي	gh	g	K
آریک	gh	j	C
اندو آریایي	gh	j	S
اریاني	g	z	S
نورستاني	z/z	z/z	C

د آریایانو او د هندو آریایانو له جلا والي څخه څو پېړۍ وروسته دوی له ځانه مهم اسناد لکه ګاتا (Gata) او ریګویدا (Regveda) یادګار پرېښي دي، چې د آریک د ژبې له اصلي هستي څخه یې تکامل او تحول کړی دی:

۱_ آریک Grarma (ګرم) اندو اریایي Gharma، آریایي اوستا Garama، زړه پارسي Gharma.

۲_ آریک Bhand (بستن)، اندو اریایي Bhand، آریاني (اوستا او زړه پارسي Bhand) پښتو بندول.

۳_ آریک cata (سد)، اندو اریاني sata، اریاني (اوستا satem)، پښتو سل (د t او d اووښتل په l)

۴_ آریک Dasa (ده) اندو اریایي Dasa، اوستا Dasa، اورمړي Das، پښتو لس (په پښتو کې د d، t اووښتل په l)

۵_ آریک Pacu (ښکرور حیوان)، اندو اریایي Pasu، اوستا Pasu، پښتو پسه psa (وری)

۶_ آریک Jarant (پیر)، اندو اریایي Jarant، آریاني (اوستا Zarant)، پښتو زړو.

۷_ آریک arya (آریا)، اندو اریایي arya، آریاني (اوستا Airya)، زړه پارسي Airya.

۸_ آریک Drapsa (درفش، بیرق)، اندو اریایي Drapsa، اوستا drafsa، کلاسیکه فارسي درفش.

آریک ژبې په لاندې څانګو وېشل شوي دي:

۱_ اندو اریایي: د لرغونې دورې ژبې دي. ویدا (۱۰۰۰_۱۴۰۰ ق م).

سانسکريت (تر دويمې ميلادي پېړۍ) پر اکريت له دويمې ميلادي پېړۍ وروسته.

د انـدو اريـايي د معاصـرې دورې ژبـې عبـارت دي لـه: هنـدي، سـندي، اردو، بنگـالي، پنجـابي، گجراتـي، مراتـي، آري، اسامي، سينگالي او نيپالي څخه.

۲_ د اريک ژبې پـه درې گروپونـو وېشل کېږي:

الـف _ شـرقي گـروپ، نورسـتاني وايگلي، تاتي، اشکون، پرسون او داملي.

ب _ مرکـزي گـروپ، پـشه يـي، شوماشـتي، وتـه پـوري، گواربـاتي، تيراهي، کلاشه او کوار.

ج_ لويـديځ غرنـی گـروپ، بـشکاريک، گـاور، تـوروالی، مـين، کـانيوالی، شـينه، کشميري، پخالوره.

۳_ د لرغـونې دورې اريـاني ژبـې: اوسـتا(۱۰۰۰_۱۲۰۰ ق م) زړه پارسـي (۵۵۰_۳۳۱ق م)، ميـدي (تـر ۵۵۰ ق م) پـورې، سـيکيتي_سـرماتي (لـه نهمې ق م پېړۍ څخـه تـر دويمـې مـيلادي پېـړۍ پورې)

د ختـيځ گـروپ د منځنـۍ دورې ژبـې الانـي (د سـکيتي_رمـاتي پـاتې شـونې)، ساکي، ختني، خوارزمي، سغدي، باختري.

د لويـديځ گـروپ د منځنـۍ دورې ژبـې، پـارتي (پهلـوي اشـکاني)، منځنـۍ پارسـي (پهلـوي ساسـاني) د زړې فارسـي پـاتې شونې.

د ختـيځ گـروپ معاصـرې ژبـې، پـښتو، آسـي (د آلانـي ژبـې پـاتې شونې)، يغنـوبي، اورمړي، پراچي.

پـاميري ژبـې: سـريکولي، زيبـاکي، واخـي، خـوفي، يدغـه، شـغني، سـنگليچي، اورشـو، منجـي، اشکاشـمي، بـاجو او برتانگي.

د اريـاني لويـديځ گـروپ معاصـرې ژبـې عبارت دي له:

تـاجکي، دري، فارسـي چې د کلاسـيکې فارسـي (فارسـي _ دري) پـاتې شـونې دي او کلاسـيکي پارسـي لـه نهمې مـيلادي پېړۍ څخـه تـر شـلمې مـيلادي پېړۍ پـورې دوام درلـود. کلاسـيکي پارسـي تـه (پارسـي دري يـا نـوې پارسـي) هـم ويـل کېـږي، چې لـه منځنـۍ پارسـي څخـه يـې منشا نيـولې ده او منځنـۍ پارسـي د زړې پارسـي پـاتې شـونې ده.

د لويـديځ گـروپ نـورې ژبـې عبـارت دي له: بلوڅي، تاتي او کردي څخه.

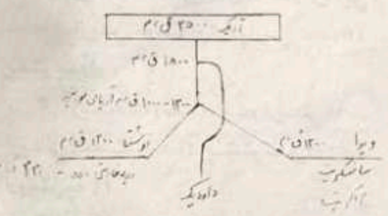

مرسلين خان سليم

د قلم موقف

ن. والقلم و ما يسطرون.

ددې مبـارک ايـات سـر ليـک لانـدې، قـران کـريم چـې د مـسلمانانو لارښـود کتـاب دی، ددې معـزز کتـاب پـه (۲۹) سـپاره کـې ددې ايـت لانـدې الله تعـالی فرمـايي: الله پـه قلـم بانـدې قـسم خـوري، پـه هغـه څـه چـې دې ليکلي.

دا چې پـه حقيقت کې قلم د معارف چراغ او د فرهنـگ اسـتاد دی او دا قلـم دی، چـې لـه مخـې يـې د دنيـا نظـام چلېږي او کـه رښـتيا ووايـو نـو قلـم ډېـره لويـه شـتمني ده او څـه د عجـب درنـاوي څـښتن دی. قلـم او د هغـه ښـوونکي پـه حيـث دي چـې د پټـو رازونـو پـه څرگنـدولو کـې لـه حقيقـت څخـه سـترگې نـه پټوي او د هېچا پـروا نـه ساتي. قلم ښه نعمت او ښهٔ قـوت دی، څـوک چې د قلـم پـه قـدر نـه پـوهېږي، گويـا د انـسانيت پـه قـدر نـه پوهېږي. قلـم هغـه الـه ده، چې د نړۍ کاينـات پـه خپلـه لمـده ژبـه يـو لـه بـل سـره پـه ليکلـو تـړي. فـرامين او قـوانين د قلـم لـه لويـو سرليکونو څخـه شـمېرل کېـږي. قلـم مـدام پـه خپلـو ليکلـو شـاهد دي، لـوی لـوی جنجالونـه او سـتونزې او د کلونـو فتنـې پـه خپلـه لمـده ژبـه خلاصوي او مـرور يـو لـه بـل سـره پـه غېـږ رانيـسي او پـه دې هکلـه قلـم لـه هېچـا سـره دښمني او تربگنـي نـه لـري او پـه خپلـو ليکلـو کې ثالث دی.

قلـم چې لـه ظلـم سـره کرکـه لـري او د غريـب او مالدارو پـه ليکلو انکـار نـه کـوي، سـتړيا نـه حـس کـوي، سـفارش نـه منـي، د چـا پـه گېلـه غـوږ هـم نـه گـروي، ځکـه خـو قلـم د هـېڅ ډول ځواکمن ځـواک او قـدرت نـه ډار نـه کـوي، چـې دا پـه حقيقـت کـې د قلـم زړورتيـا څرگنـدوي. د بېلگـې پـه توگـه کـوم ځـای چې قلـم وجـود لـري، هلتـه تـوره کـار نـه کـوي او خپـل تـوان دلاسه ورکـوي، ځکـه څـوک چې قلـم پـه خپلـه ژبـه وهلـي او يـا ولتهولي دي، زخم يـې تـر ابـده ناسـور دی، څـومره چـې د قلـم ښـېگڼې او اوصاف وليکـل شي، نـه پـوره کېـږي، نـو ځکـه د سيمې د يوه ليکوال پـه توگـه لـه قلـم څخـه د

شفافيت ارزو او هيلې اميد ترې لرم.

قلمـه! څـومره چې د نړۍ پـه انـسانيت کـې تبرک قدر لري، ستايلو وړ دی.

قلمـه! سـتا پـه نوبـت پـه افغانـستان گاونـډيان پـه سـوله، امنيـت، رښـتينولی، يووالي، پـه بيـانولو خبر کړه او پـه خپلـه لمـده ژبـه يـې وپوهـوه، چې نننی افغانستان پرونی افغانـستان نـه دی او قلمـه لـه خپلـې لارې زمـوږ د هېـواد کړمـو لانجـو تـه د پـای ټکـی کېـږده او د اسـلام د اصـولو پـه رڼـا کـې خپلـو ليکلـو تـه دوام ورکـړه. د اسلامي عقيـدې پـه ټينگـښت ستاسـې ليکنـې لـه مقـدس جهـاد څخه کمه نه ده.

قلمـه د خـود سـرو خلکـو ظلـم او بربريـت څخـه پـرده پورتـه کـړه او پـه اړه يـې ليکـل وکـړه او د مظلـوم ملـت پـه دردونـو دوا شـه او نـور د بـې ځايـه وينـې تويـدلو او کرکنـډو اوښکو بهېدو ته د پای ټکی کېږده.

قلمـه وليکـه د هغـو مـرورو افغانـانو پـه اړه، چـې لـه هېـواد څخـه يـې جـلا فاصـله نيـولې. اميـد لـرو چې دغـه مرور افغانـان يـو ځل بيا خپـل کـور کلي تـه مروري ډېـې او جرگـه ځـايونو تـه پـه درنـو او قـدرمنو مـشرانو ډک کـړي او نـور مـو د هېـواد گاونـډيان پـه خپلـه ژبـه وپوهـوه ځانونـه وژغـوري، ترڅـو هېـواد مـو نړېـوال او پرمختللـي کتـار کـې ځـای ونيـسي او پــه ارام د خپــل گــران هېـواد د بيـارغونې کارونـه سـر ته ورسـو او بېچـاره او مظلوم ملت لـه نـورو هېوادونـو سره سيال شي، ترڅـو دغـه ملـت د يـو خپلـواک، سـرلوړي او رپانـده ملـي بيـرغ لانـدې د يـوه باثباتـه افغانستان څښتنان شي.

جانانـه سـتا غـم غړومـه ناسـت يـم
ډيـوې د اوښـکو بلوومـه ناسـت يـم
پرېـوځم سـتا د يـاد د گـل پـه لمـن
لکـه شـبنم ځـان وروسـه ناسـت يـم
زمـا بـلا مينـې بـلا دې واخلـم
گوره ما شپه خوري زه شپه خورمه ناست يم
د شـپې ځلـور پـاره ځلـور موسـمه
پـرې خپـل تـازه پرهـر گندمـه ناسـت يـم
سايل صيب

افغانستان وايي

شفيقه صادقي ننگرهار

د دوسـتۍ لـه نامـه زړه مـې شـولو تـور
د بـدن زخمونـه يـې کـړه راتـه ناسـور

د دوسـتۍ پـه نامـه پـټ مـې ټکوينـه
يو مې جوړ کړي بل مې بېر ته ورانوينه
پـه گنـاه د خپلـو بـدو نـه پـوهېږم
چې ترڅـو بـه خپلـو وينـو کـې لمبېـږم
زمانـه راسـره روانـه پـه ټگـۍ ده
چې بـه کلـه خپـل منزل تـه ورسېږم؟
دا نـصيب راپېـښنه کـړې د ازلـه
لږ چې جگ شم شاته بېر ته راغورځېږم

صادقي که دا بچيان مې لږ څه پوه شوو
د سيلانو پـه کتـار کـې بـه ودرېږم

سيد عبيدالله نادر

روښان فکران يا روڼاندي

موږ ته ښايي چې روښان فکره يا روڼاندي لـه هغو باسودانو څخـه ونـه گڼو، چې گونـدې ليک لوست کولای شي او خپل نوم ليکلای شي. روښان فکره يا روڼاندي بايد د عقل، پوهې، زده کړو او تجربو پـه رڼا کې خبرې وکړي.

پـه خپل ژور ليد باندې پـه مسئلو رڼا واچوي يانې مسئلې او ستونزې حل کړي، لـه ډېرو تجربو او زده کـړو څخـه برخـورداره وي. سـفرونه او سياحتونه يې کړي وي، ځکه د انسان پـه پوخوالي او انساني مدارجو تـه د رسېدلو پـه لار کې، سفر او سياحت خورا لوی اهميت لري او دا د انسان پـه وينا او طرز د خبرو باندې لويـه اغېزه کوي.

روڼاندي هغه دي، چې پـه خپـل وينـا او نظر ورکولو کې خپل لـه ژورليد او دقت نظر څخه کار واخلي او د زمانې ډېر ليرې واټن ته نظر واچوي.

د يـوې مسئلې نـږدې او ليرې راتلونکې لـه اړخونو سره داسې ښه وڅېړي، چې عادي انسانان ترې عاجز وي. پـه تېره ډېره لويـه پراخ نظري ولري.

هر چېرې يې پـه نظر او پـه عمل کې پوخوالی وي، چې د علم خاوندان پرې پوه شي، چې دی د ژور ليد، نظر او ژورې مطالعې خاوند دی.

پـه خپله وينا کې د محفل لپاره لکه مشعل، لکـه څراغ وي او پـه تيـارو کـې پـر زړونـو رڼا واچوي. د ذوق خاوندان يې له وينا څخـه روحي خوند واخلي. پـه لږه ناسته پاڅه کې ترې خلک ډېر مسـايل زده کړي، د ښـه درک او درد خاونـد وي، چې خپله درک او درد هم د سياحتونو او زده کړو محصول او هم د کورنۍ تربيې محصول دی، چې د لوی روح خاوندانو کې دا وي.

د اروابښاد گل پاچا الفت صاحب د يوه بيت پر بنسټ:

زړه يـې مـه بوله نور کانی د سارا دی
په ليدو د زخمي زړه چې زخمي نه شي

خو دا ډېره د افسوس خبره ده، چې موږ پـه دې تېرو کلونو کې روښـان فکره يـا روڼانـدي هغـه انسانانو ته ويلي، چې هغوی يواځې ليک لوست زده وو او خپل نوم يې ليکلی شو او کره وړه يې د روښان فکرۍ له معيارونو سره سمون نه خواړه او پـه وينا کې يې هم ژوره مطالعه، ليک او لوست نه ليدل کېده.

* * *

د ستورو کاروان

د حیا لوښه

محمد داود صدیقي یوسفزی

نن مې روح د کابل جګو منارو کې چورلي
د شعر کوترې له حیا پټو پردو کې چورلي

چې ازادي یې غړوله د خندا په سرود
نن یې سرونه د وطن په هدیرو کې چورلي

قسم دې مینه نورې نه څنډې وزرې خپلې
چې د باګرام ښکلې پنجاب کې په اورو کې چورلي

د وطن پېغلو ته کیسه شوه دحیا لوپټه
د نن ناهید او ملالۍ چې فرشتو کې چورلي

د خوشحالۍ مرغۍ چې کله له پنجرو ووته
بیا به غزل د صدیقي مشاعرو کې چورلي

***

غزل

اختر محمد مومند

بیا دې سترګو د ستم جامې اغوستې
څکه سترګو مې د نم جامې اغوستې

اتنګو باندې خولې دې هسې ښکارې
لکه ګلو د شبنم جامې اغوستې
وختـه ستا د ستمونو هر ګوزار ته
لکه زغرې مې د زغم جامې اغوستې
ارمانونه مې قدم په قدم وژني
دې حالاتو سم د بم جامې اغوستې
هره سا د تیرې تورې لاندې اخلو
هر احساس مو دماتم جامې اغوستې

پکې هر سپرلي کوکنار ګل شي مومنده
دلته څمکې هم د غم جامې اغوستې

***

کوچۍ

بصیر الحق عادل/کونړ

هغه ده راغله ښکلې بیا ده کوچۍ
څه عجیبه غوندې موسکا ده کوچۍ
د اوښ نه مخکې روسته ځي راځي چې
هیڅ غم یې نشته په خندا ده کوچۍ

د شپېلۍ خوږ اواز وو زموږ سیمې ته
چې پام مې وکړو په ګډا ده کوچۍ
یو څنه ور غرڅه زلمی ورپسې
کوچۍ ورمخکې په غوغا ده کوچۍ

دا تور وربل چې یې باد وران کړي په لار
زلفې یې ښکلې شي زیبا ده کوچۍ
عادله زما یې تنداره خوښه ده
ډېره ټیرناکه ده اشنا ده کوچۍ

***

غزل

ګلرنګ کوچوان

وخوړم صنم چې شونډو سرو سره راځي
ګودر ته چې راځي د جینکو سره راځي
نازونه اداګانې یې تابع دي د جمال
رقیبه ستا له قصده په نخرو سره راځي
ښې مزې دې وکړې د ګودر غاړې چیناره
د پېغلو کتارونه منګوټو سره راځي
نظر مې ټپې ټپې د ګودر په لوري ګوري
شفق د اننګیو یې د اوبو سره راځي
په زړه کې یې څه شته دی ښپه نیولې غوندې شوله
کوچوانه لیلا بیا درته ګېلو سره راځي؟

***

غزل

خیر محمد زهیر/اسمار

تورو ته سپین وریل ګناه ده سترګې مه پټوه
تورتم، تورتم، رڼا، رڼا ده سترګې مه پټوه
سرخي د ګل د اننګو د چا د وینو رنګ دی
وایه ستا ده که زما ده سترګې مه پټوه
رقیبه! تا په نوم د مینې جانان ولوټلو
ټوله دنیا په دې ګواه ده سترګې مه پټوه
شیخه په ما دې د شرابو پیالۍ واړوله
تاله نو څنګه اوس روا ده سترګې مه پټوه
بل ته تیلی رڼا کوې ځان په تیاره کې ساتې
خلک دې پېژني څلا ده سترګې مه پټوه
زما پرون ته ګوته نیسې نن دې ځان وګوره
چې درنه جوړه څه بلا ده سترګې مه پټوه
زهیره! لیکې چې غزل قلم پرې مه ودروه
ولیکه هر چا کې چې غلا ده سترګې مه پټوه

***

غزل

صاحبزاده ضیاالحق سیار

دا زړه له تله مې راخېژي یو ګېله جانانه
اور د بېلتون مې سوځوي په سره لمبه جانانه
د زړه انګړ مې درته څو ورځې نهار پاتې شو
یاره رادرومه چې مې ماته شي روژه جانانه
چانه خبرېږم چې تېرېږي په دې بره لاره
یو ځل راتاو شه ته زمونږه په کوڅه جانانه
ګودر ته راغلمه جانانه چې دیدن دې وکړم
منګی دې پرېښوده روانه شوې په څه جانانه
مینه مې څومره درته درکړله ته پوهه نه شوې
سیار وایې شعر مې ستا په نوم کهای ښاپسته جانانه

د بشر قافله

سید عبیدالله نادر

قافله د بشر ښکته شوه سپوږمۍ کې
موږ تراوسه یو لا پاتې تروږمۍ کې
مدنیت انګازې لاړې کهکشان ته
موږ مشهوره د نړۍ شو نادانۍ کې

***

غزل

شریفه هاشمي/لغمان

په رنګونو کې رنګ خړ مې بدې شي
په ګلونو ازغي ډېر مې بدې شي

په خوله زړه باندې چې یو وي هغه ښه وي
دو لفظه انسان حقیر مې بدې شي
دا رښتیا او دروغ دواړه چې یوځای کړي
بیا دروغو کې راګیر مې بدې شي
چې وعدې یې د وفا او کړي جفا
د جامو په شان جفاو کې چاپیر مې بدې شي
چې پخپل صفت په خپله سرلوړې کړي
وي په اصل کې لازیر مې بدې شي
چې د چا سره دوستي کړي ویر به نه کړي
په دوستۍ او یارۍ ویر مې بدې شي
په اسلام ناموس وطن چې ځان قربان کړي
چې څوک نه وي له سر تېر مې بدې شي

چې زړه سوی او ترحم لا پکې نه وي
بیا انسانو کې ځان شمېر مې بدې شي

***

غزل

عبدالولي سالارزی

لکه سپوږمۍ به پر قېدلې که نه ما څه کول
ته به جانان جانان کېدلې که نه ما څه کول
خواله به راغللې موسکۍ به شوې په شا به لاړې
بیا به په کړس، کړس خندېدلې که نه ما څه کول
جانانه ته زما د خیال په لوړه ګوره ونه
لکه انګور راخوربدلې که نه ما څه کول
اشنا زما د هر یو سوچ په سوکړه شوي فصل
لکه د پرخې وربدلې که نه ما څه کول
زما د خیال کلي کې ته په ګړنګینو لارو
د ژړګې کور ته تلې راتللې که نه ما څه کول
چې به روانه شوې له نازه به کږه وږه شوې
بیا به دې زلفې شړقولې که نه ما څه کول
جانانه تا د سالارزي په نوم په هر یو لیک کې
وریتې، وریتې ټپې لیکلې که نه ما څه کول

***

غزل

عصمت الله ملنګ

د انتظار شپې اوږدې شوې ته معلومه نه شوې
دا سترې سترګې مې ویدې شوې ته معلومه نه شوې
ستا د راتلو په لار مې دوه سترګې څلور شوې ګرانې
سترګې مې تا پسې ړندې شوې ته معلومه نه شوې
بس د بېلتون په چړو غوځ مې شو رګونه د زړه
نیمګړې پاتې دې وعدې شوې ته معلومه نه شوې
د ارمانونو ډک ژړګی مې شو ارمان کې پاتې
بدلې ټولې ارادې شوې ته معلومه نه شوې
عصمت ملنګ مینه اعلان کړه په غزل کې اشنا
غزلې ستا په نوم خورې شوې ته معلومه نه شوې

***

غزل

عرفان الله کوټوال

دلته انسان خو هلته هم حورې غلمان غواړمه
زه خپل ارمان غواړمه هرځای کې جانان غواړمه
خالقه نه تېرېږم نه او خامخا یې غواړم
درنه جنت غواړم، ماڼۍ غواړم، الوان غواړمه
ما دلته بڼ نه مې پالنګ او نه محل لیدلی
زه له مرګوتي نه د خپل ژوندون تاوان غواړمه
قسم چې دلته څوک جانان څوک په جهان پسې ګرځي
یواځې زه یم دغه دواړه سره اوښان غواړمه
چې ساه وتلې لاش مې وباسي له توري خونې
چې ما وروړي ترکوه قافه تور دېوان غواړمه
زه مې جانان زه مې ارمان له صراط اخوا اخلم
څکه د دار تخته خپل سر ته په میدان غواړمه
څښتنه ستا په در کې دې زارۍ ته لاس غځوم
په سرو لالونو د کوټوال د واک پیریان غواړمه

***

یو اواز

نسیم خان ستوري

زړونه چې پخلا شي سره غېږه غېږه غېږهٔ شي
ورکه تربګني شي چې شمله د دوستۍ ښغه شي
مینه شي ښکلا په خندېدو په ګډېدو راشي
کله چې دښمن د مینې تېر له خپله تېغه شي
ذهن شي صفا د وروولۍ او صداقت په لور
ورک ظلم ستم شي چې دا مینه هم بې دریغه شي
بیا شي طلبګار زړونه د مینې رهبري غواړي
پېټي د غمونو ته چې لاره سیده ښغه شي
رابه شي نسیم د آزادۍ او خپلواکۍ په لور
ټول پښتانه یو به شي په یو اواز به چیغه شي

***

غزل

طارق سالارزی

راځه لږ وخت تېر کړو د مینې په خبرو باندې
خولګۍ به دواړه د یو بل ښکل کړو شکرو باندې
لږ به د خیال د ښاپېرو په ترنم کې ورک شو
غزل به لیکو د کوه قاف په جادوګرو باندې
راځه د ښار خلک مو نه پرېږدي د کلي خوا کې
سارا کې جوړ به تصویرونه کړو ډبرو باندې
د غربت څېرې ګرېوانونه مو سینګار پېژني
زموږه اوښکې هم بدلېږي ملغلرو باندې
د زړه تنهاکې ما تو تل د فکرونو په زغم
موږ شاعران د هنر زړه ساتو سندرو باندې
موږ د سپېڅلو فرښتو د ارمانونو انځور
پاس په هوا ګورو د زانو په وزرو باندې
د هسکو غاړو ترانې مې د بلبل ګونګۍ شوې
الله دا څه وشو زما دنګو نښترو باندې
د ښکرورې زمانې له مینې څه خبر و
سالارزی ولېږي د هجران کنډو کفرو باندې

***

حیا بابکرخېل لغمان

په کوم نازم کومه ادا دې کړم خوشحاله
ما نه ورکه دې کړه هر یو خپګان لاره
ما پخپله ده خپل ځان ته جوړه کړې
اوس به څه وایم که غمونه شي بې شماره
تخیل کې ښاپسته دنیا کړم جوړه
په کوم تېز اواز دنیا مې شي ویجاړه
دا وم ویښه که و خوب چې هرڅه تېر شو
هیڅ پوه نه شوم چې څه رنګ شومه بېداره
هر خطا مې نادانې د زړه ګڼله
چې ورو کی دې اخر به شي هوښیاره
چې څوک لاړ شي هغه بېرته نه رادرومي
حیا ستړې به شي څله یې څارې لاره

قدرمن مشر حامد کرزي ته؟!

هدایت الله حیات

بښنه غواړم اجازه راکړئ د څو خبرو
کومې چې ما سره په ذهن کې د سوال پاتې دي
نن يې ثواب ګڼم چې ستا غوږ ته دروروسپړي
لا تر پرونه چې په رنګ کې د وبال پاتې دي

***

تا د يو داسې مظلوم قام مشري په سر اخيستې
له لوږې مري خواران يوه مړۍ ډوډۍ نه لري
د وخت زورګيرو ترې هرڅه په رڼا ورځ لوټلي
له يخنۍ رپېږدي اوسېدلو ته کوټۍ نه لري

***

تا څو څو وارې له ملت سره وعده کړې ده
چې ټولې چارې به لږ وخت کې اهل کار ته سپارم
تورو تيارو ته د ژوندون به مو رڼا راولم
د ژوند شپې به مو د عدل سپين سهار ته سپارم

***

ستا په نظر به اهل کار خلک همدغسې وي؟
چې وزيران رياستونه په پيسو وپلوري
بيا د ملت په شتمنۍ باندې راوڅرخېږي
زمونږ کانونه، معدنونه په پردو وپلوري

***

د قدرت وېش کې يې پوستونه په ټيکه اخيستي
نورې رابښکته د قدرت د آس له زينه غواړو
اوس د وعدو خبره ختمه ده عمل ته ګورو
چې خپه نه شې مشره نن خبره سپينه غواړو

***

د اداري فساد له وجه څان خبر کړه مشره!
چې مظلومانو سره څه ډول خيانت روان دی
هاغه دعوه ګټې چې زور لري او زر کاروي
په هر دفتر کې واسطه او تجارت روان دی

***

د ملي ګټې د ساتنې د شعار نه لاندې
کله د شرق کله د غرب په ګټو سر ورکوو
خپله اوسېږو د سپېدارو په جونګړو کې خو
پردو ماڼيو ته د خوار کونړ نښتر ورکوو

***

چې لاقانونه زورور سړي له تا سره وي
په داسې حال کې به له غلو پوښتنه څنګه وشي؟
د کروزين او د بنګلو له څښتنانو نه به
ددې ملت د شتمنو پوښتنه څنګه وشي؟

***

دې زورورو مېلمنو سره غوږ وجنګوه
پښتنې سيمې په بمونو او توپونو ولې
د القاعده او ترورېست په نامه هره ورځې
زموږ تور سرې، ماشومان په راکټونو ولې

***

هغه تېرې چې انسانيت او بشريت بوږنوي
ګوانتانامو کې له بنديانو سره هغه کېږي
هغه چې هېڅ مذهب او هېڅ دين يې روا نه ګڼي
ستا له بچيانو افغانانو سره هغه کېږي

***

ستانه د سولې د کاروان د يو سر لارې په حيث
هره غوښتنه يو قانع غوندې ځواب غواړي
دا پوروړي د ملت له ځانه مه تاووه
دا ولسونه ترې ذره ذره حساب غواړي

***

که غواړې نوم دې د تاريخ پاڼو کې ځل پاتې شي
د حيات غږ د ولسونو هيلې مه هېروه
هغه چې ستا په نوم يې څرېکې له پرهار تښتېدې
نن د هماغه ژوبلو زړونو هيلې مه هېروه

***

ارواښاد ډاکتر کبير ستوری د ټولو پښتنو ستوری و، د ټولو افغانانو ستوری و، خو ما په خاص ډول خپل شعر د کونړ په هکله ليکلی دی، چې کونړ د ارواښاد ډاکتر ستوري د زېږېدلو ځای و او کله چې ډاکتر کبير ستوری ددې فاني دنيا څخه سترګې پټې کړې، نو بيا يې هم د کونړ غېږې ته خان ورساوه

صميم ساپی

کونړه ستوری دې په ستورو ګرځي
د اسمان ستورو ته پښتو يادوي

تل به ځلېږي دا ځلانده ستوری
چې هرځای نوم د پښتنو يادوي

کونړه تن يې نن ستا غېږ کې پروت دی
خو روح يې لا هم سرګردانه ګرځي

ددې بې وزله قوم خدمت په خاطر
ځمکه لا څه کړې تر اسمانه ګرځي

کونړه ستا د لوړو غرو په څوکو
ستوري ډېر ستړي مزلونه کړي

چې لر او بر ه پښتونخوا يوه شي
ډېر يې په تن کې تعويذونه کړي

کونړه غېږه دې پسته کړه ورته
ستا د وصال يې ارمانونه کړي

پر تا مئين ستا په بچو مئين و
ستا د جمال يې صفتونه کړي

د پښتون قام د اتفاق لپاره
ستوري بې شانه خدمتونه کړي

په دې ارمان يې د فاني دنيا نه
د اوږده عمر سفرونه کړي

کونړه ستا بچي وياړېږي په دې
چې ته ستوري په شان ځوان لري

بهاءالدين مجروح دې ټول پېژني
د سيد جمال په شان مشران لري

خو دا بچي دې نازولی ساته
ژوندون يې ټول په پردېسۍ تېر کړی

ددې اوږده خوب د لاخوند د پاره
عمر يې ټول په بې خوبۍ تېر کړی

چې درد پېدلي زړونه ونازوي
ستوري هجرت په شاعرۍ تېر کړی

د پښتون قام د سرلوړۍ په خاطر
ډېر يې زحمت په زندګۍ تېر کړی

کونړه تل دې خدای ګلزار لره
داسې بچو ته دې سکون ورکړه

چې ارماني ددې دنيا نه تللي
د زړه په کور کې دې ژوندون ورکړه

روح دې ستا ښاد وي ای حبيبه زموږ
تا په خپل ژوند ټول نيک کارونه کړي

صميم ساپی دې په شعرونو ستايي
ډېر يې ستا حق کې دوعاونه کړي

جمشيد نديم نيازي

زه د ډاکټر کبير ستوري مجرم يم؟

په مرګ دې نه مري جانان خوږ دی
په کټ دې پرېوځي چې پوښتنې ته يې ورځمه

دا د هغو ورځو خبره ده، چې زه به شپه ورځ ريډيو ته تلم او له خپل مشر ورور ښاغلي لايق زاده لايق سره به مې ادبي ناستې کولې او په مختلفو موضوعاتو به مې ورسره په ګېنټو ګېنټو بحثونه کول

له ښاغلي لايق صيب سره د ډېرې ناستې له وجې يوه ورځ ښاغلي لايق ماته د ډېر ګران او محترم پښتون مشر ارواښاد ډاکتر کبير ستوري صيب کتاب راکړ او راته يې وويل، چې په دې کتاب تبصره وليکم هغه وخت زه ډېر نه پوهېدم، ما ورته وويل، چې زه به په خپل ازاد سوچ تبصره کوم، هسې نه چې بيا در ته ګيله وکړي لايق صيب راته په ځواب کې وويل ډاکتر صيب داسې شخصيت نه دی، زه خو په دې نه وم په ډېر ازاد سوچ او په غير -بي ژبه او لهجه مې په کتاب بمباره تبصره وکړه او ډېر تنقيدونه مې پرې وکړل، ځکه چې هاغه وخت ماته دا څه دومره Serious مسئله نه ښکارېده

يوه ورځ ريډيو ته راغلم، نو لايق صيب راته وويل، چې ښاغلی ډاکتر کبير ستوري سلام کولو او ستاسو د تبصرې لپاره يې له تاسو څخه منته کوله زه ډېر حېران شوم، ما ورته وويل لايق صيب کومه تبصره؟ لايق صيب موسکی شو، وې ويل هغه تبصره کومه چې تا د ډاکتر کبير صيب په کتاب کړې وه او (وحدت) ورځپاڼې ته دې ورکړې وه هغه هغوی په جرمني کې وکتله او تاسو دلته نه ده لوستې

په دې خبره زه ډېر ملامته هم شوم، د هغې نه پس ما ډاکتر صيب ته يو ليک واستاوه او دغسې د کتاب او کتابت سلسله پيل شوه

يو ځل ما ډاکتر صيب ته خط کې دا خبره وليکله، چې زه به له دې ځای څخه د ملګريو ناچاپه افسانې درلېږم او تاسو يې انګرېزۍ ژبې ته ژباړئ، چې دغسې انګرېزي ادب له پښتو ادب سره اشنا شي ډاکتر صيب فوراً ځواب راولېږلو، چې نيازی وروره ورانديز مو ډېر ښه او د پښتو بل ګټل دي، خو زه وخت نه لرم او زده کړه کوم البته ما په جرمني کې نورو ملګريو ته ستاسو دا پيغام ورسولو

ډاکتر صيب ډېر خاموش سړی و، په خپله يې لږې خبرې کولې او د نورو خلکو نه به يې ډېرې خبرې اورېدلې دا د هغوی د لوړ شخصيت د پېژندګلو د ټولو نه ستره پېژندګلوي وه تر مراه پورې په هغوی کې د زده کړې شوق و

په هر حال ددغه ليک د ځواب نه پس ډاکتر صيب ماته لکه د خپلو والدينو په شان ګران شو، ځکه چې د هغوی دومره بې کچه مينې زه هغوی په خپل ځان شېدا کړم بيا د ډاکتر صيب ډېر کتابونه ماته ملاو شول، خو ما پرې د څه ډول تبصرې جرات ونه کړی شو، ځکه چې ډاکتر صيب ډېر شريف النفس او پرښته صفت انسان و د هغوی شرافت د هغوی په قول او فعل کې يوالي ته چې ما کتل، نو ځان راته په هغه تېره تبصره هم مجرم ښکارېدو او بله خبره دا وه، چې ډاکتر صيب ډېر حساس سړی و، ما چې د هغوی په کتاب کوم تنقيدونه کړي و، ډاکتر په ډېره سنجيدګۍ زما د يوې يوې خبرې په سختۍ سره نوټس اخيستی و

د قسمت خبره وه، په عالمي پښتو کانفرنس کې زموږ سره ليده کاته وشول ډاکتر صيب چې زه وليدم، نو ډېر حېران شو او د خولې نه يې دا الفاظ ووتل ما خو ويل، چې نيازی صيب به کوم مشر سړی وي، دا خو د عمر نه ډېر کم دی او بيا يې ماته ډېر داد راکړو دغه وخت هم د ډاکتر صيب طبيعت خراب و، ځکه نو په ډېر تفصيل سره خبرې ونه کړې زموږ دغه سلسله د څه مودې لپاره پرې شوه که څه هم د ډاکتر صيب زوی عبدالبصير بيدار ستوري صيب ماته هم هغسې مينه راکړه، خو ما هغسې ځواب ورنه کړی شو او د ډاکتر صيب ابدي بېلتون په غمژن مازيګري کې هم زه موجود نه وم او د معاش ګټلو په مسئله کې ورک وم نه مې اخبار لوستلو نه ريډيو او نه څه بل څه رابطه وه هله خبر شوم، چې د ډاکتر صيب د بېلتون دعا هم زړه شوې وه

البته له ډاکټر صیب څخه ګیله مند یم، چې هغه زموږ سره د څه قسمه رابطې پر ته موږ ته هډو غږ ونه کړو زموږ نه خپه و؟

کله چې ما د ډاکټر صیب د بېلتون خبر واورېدو، نو ډېر ملامته شوم، چې کاش ما خو د ډاکټر د مینې د احساناتو یو پور خلاص کړی و زه هم هغسې مقروض پاتې شوم، دا قرض به زه چاله ورکوم؟ ډاکټر صیب غوښتل، چې ما مقروض پاتې کړي؟ زه د ملامتې د هغوی د قبر خاورو ته هم نه شم ورتلی، هسې نه چې ډاکټر صیب خاورې ماته پیغور راکړي، چې ته پښتون یې؟ بې وفا پښتون؟ زه به څه ځواب ورکوم ډېر وخت د زیتون بانو (د خاورو ځلی) افسانه رایاده شي او دغه افسانه د دنیا د عرض مینه ډېر په ښه انداز اشاره کوي کوم کردار، چې د زیتون بانو په افسانه کې خور خپل ورور سره کړی و، هغې کردار دا رقم الحروف هم دی، چې ځان ددې خبرې مجرم ګڼي خو په دې کې ما سره وخت هم مجرم دی زه یواځې نه یم؟ د ډاکټر صیب د فرمان مطابق د هغوی زامن له ما سره بې کچه مینه لري او هر وخت له ما سره تماس ساتي، چې د هغې لپاره زه د هغوی مننه کوم د هغوی بې حسابه مینې کې خو هېڅ شک

نه شته، خو زه حېران په دې یم، چې زه د ډاکټر صیب د زامنو محترم بصیر بیدار ستوري، نصیر ستوري څخه په کومه تحریري ژبه غوښتل وغواړم، چې زما د ماضي د غلطو ازاله پرې وشي

ډاکټر صیب ژوندی دی او له موږ سره دی، له هغوی سره زمونږ ډېرې خبرې پاتې دي او دا به ورسره وخت په وخت کوو، خو زه خپل ځان او خپل ضمیر مجرم ګڼم، چې د ښاغل لایق زاده لایق د لاس ترتیب شوي کتاب (ډاکټر کبیر ستوری، ژوند او مبارزه) کې په تعزیت کوونکیو کې زما نوم شامل نه دی

څومره مینه چې ډاکټر صیب زموږ سره کوله، هم دومره مینه موږ هم له ډاکټر صیب سره کوله او یو وخت مو هم د زړه له کوره وېستلی نه دی د معاش ګټل انسان د انسانیت له زمرې څخه وباسي، ځکه نو کله ناکله زموږ رابطې کمزورې شي په هر حال، د راقم الحروف په ډېرو شعرونو کې ډاکټر صیب ته پټې اشارې شوي دي، چې څو بېلګې یې په لاندې ډول دي

ټولې دنیا چې و پښتون منلی
د خپل بابا په نوم بدنام ښه یمه

***

لارو ته دې ګورم لارې څارمه

چا دې د راتلو خبر راوړي
هر څه مې راوړي دي په زړه کې خو
ما درله د زړه خبرې راوړي دي

***

د بابا د ارمانونو خړې خاورې
هر ارمان مې دې قربان دا ستا په ننګ شي
چې پښتو مې د بابا پرې ژوندی کېږي
پښتونخوا دې د نیازي په وینو رنګ شي

ډاکټر صیب د پښتو او پښتونولۍ یو علامت و، هغوی ټول ژوند د پښتون قام د یووالي لپاره تېر کړو، پښتون قام د هغوی قرضدار دی، پښتون قوم ته پکار دي، چې د ډاکټر صیب په یوه یوه خبره عمل وکړي، له جنګونو څخه ډډه وکړي، یو موټی شي، د غېرو په اشارو ونه غولېږي، خپله پښتونخوا جوړه کړي، علم حاصل کړي او په ټوله دنیا حکومت وکړي د ډاکټر صیب د ټول ژوند پیغام دا دی، د هغوی محبت د هغوی مینه د هغوی ژوند صرف او صرف پښتونخوا او پښتون قوم و که د هغوی هر اړخ وڅېړل شي، په څه ناڅه ډول به ترې د پښتو رنګونه راښکاره شي دا څو مات ګوډ توري ارواښاد ډاکټر صیب ته

یو دېره وه د پوهنې یو غمخور و
نر پښتون و د پښتو په نامه تور و
د پښتو څه سندریزه پسرلی و
په هر چم هره کوڅه په نړۍ خور و
دغه ستوری راختلی له کونړه
په اسمان کې زموږ دا د پښتو کور و

«انقلاب» وخو په منډه منډه تللو
جوړ خفه و د مرګي په براق سور و
مړه شه مړه شه پښتونخوا یې معشوقه وه
دې پسې به د بابا زړګوټی خور و

زه د ارواښاد ډاکټر کبیر ستوري ژوند او مبارزو ته په دوه لاسي سلام کوم او هغه زه «پښتون بابا» ګڼم د هغوی د ژوند پیغام به موږ د پښتونخوا ګوټ ګوټ ته رسوو، الله دې ډاکټر صیب ته له خپلې پښتو سره جنت ته بوځي خپلې خبرې په دې شعرونو راټولوم

لارو ته ګورمه لا ستا په تمه
راشه زما په لېمو خاورې باد شوې
چې اتلان و ننګیالي د وطن
نن خو په هاغه سرو خاورې باد شوې

بصیر بیدار ستوري

د ځان قاتل

ګرځمه بې لارې زه په ورکه لار روان یمه
ورک یمه له ځانه په لټون کې د خپل ځان یمه
ځان دځانه غواړم چې زه څه یمه او څه به شم
اوښکه د ښو یم چې روانه په ګرېوان یمه
وژاړم که وخاندم د خپل قسمت په حال مې زه
مرمه بیا هم ژوند کړم بدقسمه یم افغان یمه
هرې خوا ته اور دی شنې لوخړې د بارودو دي
وسومه لمبه شوم زه د جنګ هغه میدان یمه
تېر شو ډېر کلونه چې به سوله امن ووینم
زه په خوږ وطن کې تل د امن په ارمان یمه
غوښې مې ارزانه دي په څو پیسو یې پلورمه
زه دځان وژنې خودکشۍ غټ قهرمان یمه
خاندي او که ژاړي زه یې ژوند په بیه اخلمه
زه به جنتي شم خیر قاتل که د خپل ځان یمه

مرکه کوونکی لایق زاده لایق

له پښتو موسیقۍ سره مې له ورکوټوالي مینه وه

د نوې موسیقۍ مخالف نه یم، خو د «سُر» او «لې» خیال ساتل ډېر ضروري دي.

«هارون پاچا»

موسیقي د یو ولس، د یو قام د جذبو ترجماني کوي او ددغه موسیقۍ اهنګونه د ولس د ژوند د اړخونو بدلېدو سره سره له نویو تقاضو او نویو غوښتنو سره اشنا کېږي ددغه حقیقت په تناظر کې که چېرې موږ په پښتو موسیقۍ نظر واچو، نو د شلمې پېړۍ د لومړیو کلونو د ریکارډنګ نه دا بربښي، چې دغه دور بیخي ساده و،

طرزونه ولسي وو او سازونو به د ژوند خبرې کولې استاد فدا مطهر، ګلستان بابا او استاد فرید جان ددغه دور نماینده شاعران او استاد محبت خان، استاد زر خان، حبیب جان، استاد مظفر او داسې نور ډېر د شلمې پېړۍ د لومړي دور ښکاره او ځلنده فنکاران دي ددغه دور د بشپړېدو نه پس بیا د استاد سبز علي خان او ورپسې د ۱۹۹۵ کال په شاوخوا کې د ګلنار بیګم او کشور سلطان له راتلو سره سم د پښتو موسیقۍ په دنیا کې انقلاب راځي د احمد خان ټپې، د فضل ربي بدلې او بیا د استاد خیال محمد غزلې ښې مشهورې شوې زما په خیال دا د پښتو موسیقۍ زرین دور Golden age دی

د اتیایزې په دوره کې یو بل آواز، یو بل انداز په کوزه پښتونخوا کې خور شو دا اواز د سردار علي ټکر وو د سردار علي ټکر د ټولو نه لوی انفرادیت دا و، چې هغه د غني خان نظمونه په خوند خوند وویل دا بدلون هر چا خوښ کړو ددې دور سره نزدې نزدې

ښاغل ګلزار عالم پښتو موسیقۍ ته خپهل اوږه ورکړه او په ولس یې ددې دور عظیم شاعر رحمت شاه سایل وپېژندو هم په دې کالونو کې یو ښایسته زلمی خپل شوق دې میدان ته راوستو دا د خپل سټایل ډېر خوږ سندرغاړی ښاغلی هارون باچا دی، چې د مینانو شمېره یې ښه ډېره ده

«ستوري» د پښتو ادب او پښتون کولتور د پرمختګ لپاره یوه هڅه او یو کوشش دی، ځکه نو ما چې له ښاغلي هارون پاچا سره کومې خبرې وکړې، هغه دا دي ستاسو لپاره په دغه ګڼه کې شاملې دي

ستوری باچا ستا نوم، ستا مقام اوس د چا نه پټ نه دی، خو ډېر خلک ستاسو له ذاتي ژوند څخه خبر نه دي، که لږ ځان پرې وپېژنې، نو مننه به دې وي

باچا لایق صیب مننه زما تعلق د صوابۍ ضلعې د یو ورکوټي کلي پنج پیر سره دی د پنج پیر د کلي د پېژند ګلو ډېرې حوالې دي دا یو ډېر پخوانی تاریخي کلی دی، چېرته چې یوسفزو اباد دي دلته له مذهب سره د مینې جذبې ډېرې تاندې دي، زه د یوفزو د کورنۍ بچی یم ورکوټوالي مې هم کلي کې تېر کړی دی

ستوری خلک وایي چې ماشوموالی بادشاهي وي، تاسو هم په بې غمۍ کې وخت تېر کړی دی؟

باچا ظاهره ده، چې ځنګه نور پښتانه بچي ژوند کوي، چې څه احساسات نور پښتانه بچي لري، هم دغه رنګ ما په لارو کوڅو کې لوبې کړي دي او د «خپلې بادشاهۍ» نه مې ښه خوند اخیستی دی

ستوری زده کړه مو تر څه حده ترلاسه کړې؟

باچا مالومړنۍ زده کړې هم په خپل کلي کې وکړه، چې کله ددغه دور نه فارغ شوم، نو په پېښور کې مې په (ایډورډ کالج) کې داخله واخیسته په ایډورډ کالج کې داخله اخیستل په خپله یو اعزاز و، ځکه چې زموږ په صوبه کې د

تعلیم د معیار دوه نومونه دي، یو اسلامیه کالج او بل ایډورډ کالج

ستوري: باچا جي! یوه خبره به راته واضحه کړئ، چې د سکول کالج په زمانه کې د خیني مضامینو سره د یو چا ډېره مینه وي او له خینو مضمونونو سره بې نه لګي، خپله خبره راته وکړئ؟

باچا: (په خندا) رښتیا درته ووایم، چې زما له هر یو مضمون سره لګېده، خو بس د Maths یانې ریاضي نه مې تل سر ټکولی دی

ستوري: د تعلیم خبره خو مو سپینه کړه، خو دا راته ووایه، چې د موسیقۍ مینې مو کله په سینه کې غورځنګ وکړو؟

باچا: ما به د سکول په زمانه کې د ریډیو نغمې اورېدې، ښه اوازونه به مې خوښېدل لکه د استاد خیال محمد، ګلنار بیګم او کشور سلطان اوازونو ماله حوصله راکوله

ستوري: بیا؟

باچا: بیا چې کله هم ماته موقع په لاس راتله، نو ما به د سکول او کالج په زمانه کې د (سندرې) ویلو کوشش کاوه او چې کله به ملګریو حوصله راکړه، نو د ځان نه به مې زړه ښه شو بیا زما استاد چې په ما ډېر ګران دی، ښاغلي پروفیسر ضیاالقمر څوک چې پخپله د ریډیو او ټیلي ویژن ارټسټ دی، هغه چې زما اواز واورېده، نو ماته یې داد راکړو او راته ئې وویل، چې سبا له به دې ټیلي ویژن ته بوځم

ستوري: تاسو خو به ښه خوشحاله شوي یئ؟

باچا: خوشحاله که د خوشحالی نه لېونی، ځکه چې زما خوب خپل تعبیر ته رسېدو زړه مې درزېدو او کرل رېبل مې کول چې څنګه به د کیمرې له سترګي سره سترګي جنګوم؟ په هر حال، چې کله پېښور ټي وي ته ورسېدو، نو ضیاالقمر صیب له محترم مشر ښاغلي شوکت علي سره زما پېژند ګلوي وکړه

ستوري: بیا؟

باچا: لایق صیب بیا داسې وشوه،

چې شوکت علي صیب د اختر لپاره یوه (شو) ریکارډ کوله، ما په دغه خصوصي پورګرام کې د ډاکټر اسرار دا سندره ((جینکی نه راځي ګودر ته)) وویله چې څنګه دا نغمه خوره شوه، نو هر چا خوښه کړه او دغه رنګ مې په دې لاره باقاعده قدم کېښود

ستوري: باچا جي! خیني فنکاران د مقبولیت بام ته د رسېدو لپاره کلونه کلونه انتظار کوي، خو تاسو دغه سفر په ډېر لږ وخت کې لنډ کړو، ددې شاته څه خاصه خبره شته؟

باچا: یو د مشرانو دعا، بل له خپل کار سره د زړه نه مینه، چې دا دوه خبرې د چا ملګرې شي، نو هر منزل یې پښو ته پخپله راځي

ستوري: باچا جي! ټپه د کلونو کلونو راهیسې ویل کېږي، تاسو چې کله دغه ټپې وویله (اول به کله کله غم و) ددې طرز چا جوړ کړی؟ دا سوچ د چا و او ایا ستاسو دا باور و، چې دا ټپې به دومره مقبولېږي؟

باچا: (په خندا) نه بالکل نه، داسې وه، چې موږ سوات ته تللي وو، هلته زه له ملګریو نه یو اړخې یواځې ګرځېدم، په ذهن مې نغمې راورېدې او ما داسې محسوسوله، لکه چې زه د یو الهامي کیفیت نه تېرېږم او هم داسې وشوه، چې زما خیال ته د ټپې دا طرز راغی ما څو څو ځله دا طرز له ځان سره واړولو او چې کله بیا پېښور ته راغلو، نو استاد صاحب ګل ته مې طرز واورولو هغه ورسره مینه وکړه او دغه مینې بیا دا ټپې د پاکستان دننه او بهر دومره مشهورې کړې، چې په اردو کې یې ژباړې وشوې دا هر څه د الله تعالی احسان دی

ستوري: باچا جي! تاسو یو مقام، یو حیثیت ته رسېدلي یئ، د ننني دور په فنکارانو کې مو د چا اوازونه خوښ دي؟

باچا: د هر فنکار خپل مقام او خپل حیثیت دی، البته ((ټکر)) او ((ګلزار عالم)) راباندې ښه لګي

ستوري: د چا شعرونه په مینه وایې؟

باچا: هر ښه شعر مې خوښ دی، خوا که د هر چا وي

ستوري: دا نن سبا چې د کومو الیکټرانک سازونو او کمپیوټر استعمال پیل شوی دی، دا د پښتو موسیقۍ په ښېګړه تمامېږي؟

باچا: لایق صیب! د بدلون لار څوک نه شي نیولی، بدلون خامخا راځي، خو زه

دا خیال کوم چې د (سُر) او (لی) لمن پرېښودل نه دي پکار بلکه دا چې په ټریک باندې د کمپیوټر په مرسته یوه سندره دوه ((فنکار)) نه شي جوړولی، دې نوو زلمو له پکار ده، چې دوی موسیقي زده کړي، نو هله به ځان ژوندی وساتي، ګنې دا د سیلۍ چپه ده او چپې ډېر زر تېرېږي

ستوري: موږ د موسیقۍ خبرې اورېدې کړې، په دې مو پوه نه کړم، چې تعلیم دې کوم ځای ته رسولی دی او نن سبا په عملي ژوند کې له موسیقۍ پرته څه کوې؟

باچا: ما په (سوشل ورک) یانې د ولسي ښېګړې په مضمون کې شپاړسم او بیا وروسې M.Phail کړی دی، څه موده مې د یوې غیر سرکاري اداري سره نوکري کوله، نن سبا خپل کاروبار کوم

ستوري: او کورنی ژوند؟

باچا: (په خندا) ښه د مزو دی، د الله تعالی احسان دی، ښه مطمئین یم، دوه زامن لرم یو (درمان) او بل (ودان) نومېږي

ستوري: باچا جي! موږ درته نورې خوشحالی غواړو په پای کې راته خپل یو پیغام، یوه ویناٍ، یوه مینه، یو احساس رابېرته وکړئ!

باچا: لایق صیب! زه خپلو پښتنو ته دوه خبرې کول غواړم، لومړی دا چې وخت ډېر په تېزۍ سره روان دی، نن د ټوپک زمانه، نه ده، نن مقابله په ((قلم)) ده، نو د هر څه نه زیات ضرورت د تعلیم دی له وخت سره د تلو دې که چېرې نن هم موږ د وخت د نزاکتونو احساس ونه کړو، نو خدای مه که سبا له به مو په تاریخ کې نامه هم نه وي پاتې

بله دا چې موږ دا خپلمنځي اختلافات ختم کړو، چې په دې سیمه کې امن راشي نن زموږ د پښتنو کور اور اخیستی دی، په سوات کې خو ماشومان ذهني مریضان شوي دي هر سړی وارخطا دی، چې څه به کېږي؟ په داسې حال کې زموږ د ټولو قامي ذمه داري ده، چې د خپل ځان احساس وکړو، ((نورو)) ته دا موقعه ورنه کړو، چې زموږ کور وران کړي امن تامین کړو، مینه عامه کړو، نفرتونه هېر کړو، زه خو د قمر زمان طابزي دا شعر تکرارول غواړم

دا عمر خو زمونږ د محبت لپاره کم دی
حېران یم چې نفرت ته وزګار یې خلک څنګه؟

ستوري: باچا کور مو ودان، تاسو چې د خپلو پښتنو لپاره خیلي کومې نیکې هیلې لرئ، هم دغه د هر باشعور او پوه پښتون نه زموږ تمه او هیله ده ډېره مننه

باچا: زه هم د ستوري له ټولو کارکوونکیو او مرستیالانو څخه مننه کوم، چې ماله یې د خپلو جذبو د اظهار موقعه راکړه مننه

***

اداره

د خاص کونړ د تنر د کلي د نجونو د ثانوي ښوونځي له مدیر سره مرکه

د ستوري مجلې د ادارې له خوا د خاص کونړ د نجونو د ثانوي ښوونځي له مدیر سره د ښوونځي اړونده ستونزې په دې مرکه کې پېچل شوي دي، چې د لوستونکیو مخې ته یې وړاندې کوو

پوښتنه: د خاص کونړ د نجونو د ثانوي ښوونځي د قدر وړ مدیر صاحب تر ټولو دمخه که لوستونکیو ته ځان وروپېژنئ، خوښ به شو

ځواب: زما نوم محمد خان، د ننګرهار له عالي دارالمعلمینو د ریاضی او فزیک د رشتې له ۱۴ ټولګي څخه فارغ او اوس د خاص کونړ د نجونو په لېسه کې د معاون په توګه دنده ترسره کوم.

پ: ښه د قدر وړه ستاسې د ښوونځي دغه ودانۍ د چا له خوا او کله یې د جوړېدو کار پیل شوی دی؟

ځ: زموږ د ښوونځي د ودانۍ کار د ښوونې او روزنې وزارت له خوا پیل شوی دی.

پ: نوموړې ودانۍ څومره د زده کړې خونې او څومره د اړتیا وړ نور ملحقات لري، که لږه رڼا پرې واچوئ او څه وخت د ګټې اخیستنې لپاره چمتو کېږي؟

ځ: دغه ودانۍ د زده کړې اته تدریسي او څلور اداري خونې لري، حال دا چې زموږ د شعباتو شمېر تر ۲۴ پورې رسېږي، چې په دغه حساب ۱٦ نورو تدریسي خونو ته اړتیا ده.

پ: په ډېر درناوي که ووایې، چې دلته له پخوا څخه دغه ښوونځی راپاتې دی یا اوس کله تاسیس شوي دي که په دې اړه زموږ معلومات زیات کړئ

ځ: دغه ښوونځی د لومړي ځل لپاره په ۱۳۴۳کال په بتدایي توګه تاسیس شوی دی او په ۱۳٦۲ کال یې متوسطې ته ارتقا کړې ده او په ۱۳۸۵ کال کې په رسمي توګه په لېسه بدل شو، چې اوس پکې له لومړي ټولګي څخه تر ۱۲ ټولګي پورې ټول (۱۱٦۱) تنه اناث زده کوونکي سبق وایي.

پ ښه د قدر وړه ستاسې ښوونځی اوس مهال تر کوم ټولګي لوړ شوی دی، څومره زده کوونکي او څومره ښوونکي لري؟ که د ټول پرسونل په اړه معلومات راکړې لا به ښه شي

ځ: زموږ ښوونځی لکه چې په مخکې پوښتنه کې ذکر شو، اوس مهال تر دولسم ټولګي رسېدلی او ټول (۱۱۶۱) تنه اناث زده کوونکي په ۲۴ شعباتو کې تدریس کوي.

دغه ښوونځی یو معاون، دوه تنه سرمعلمان او ۲۴ تنه استادان لري، چې ۴ تنه استادان یې اناث او نور (۲۰) تنه یې ذکور دي او هم یو اداري مامور، یو تحویلدار او څلور تنه خدمتګاران لري.

پ ښه زړه پورې ده که د ستوري مجلې لوستونکیو ته د خپل سپورتي لوبډلې په اړه معلومات ورکړئ، چې سپورتي لوبډله لرئ او که لرئ یې کومې سپورتي لوبې پرمخ بیایي؟

ځ: دا چې تراوسه د ودانۍ کار سرته نه دی رسېدلی، میدان شتون نه لري، نو تراوسه سپورتي لوبډلې وجود نه لري.

پ که د زده کړې په بهیر کې څه ستونزې لرئ، هغه په ګوته کړئ او هم ستا په نظر ددغه ستونزو د لرې کېدو لپاره باید څه وشي؟

ځ: ددغه ښوونځي عمده مشکل دا دی، چې له یوې خوا که دغه ودانۍ جوړه هم شي، تدریسي خونې یې بسنه نه کوي. له بلې خوا له اووم ټولګي څخه تر دولسم ټولګي پورې یو تدریسي کتاب هم نه شته او هم دا چې استادان ډېر دولسم پاس دي، که د علمي سویې د جګوالي لپاره یې ترییوي سیمینارونه او یا کوم شعبه د دارالمعلمینو ځانګه جوړه شي، ترڅو استادان هم دنده ترسره کړي او هم تعلیم وکړي، بده به نه وي.

پ په پای کې که تاسې څه نظر، وړاندیز یا پیغام لرئ، د لوستونکیو د پوهاوي لپاره یې وړدالی کړئ

ځ: په اخره کې زما وړاندیز دا دی، چې د ښوونکي ژوند تاسې ته پخپله معلوم دی، نه شي کولای چې په رسمي توګه په مجله کې ګډون وکړئ، که د لطف له مخې په هره میاشت کې هر یوه ښوونکي ته یوه یوه مجله د بښنې په توګه ورکړئ، مهرباني به مو وي. په اخره کې له تاسې څخه یوه نړۍ مننه کوو، چې موږ ته مو موقع راکړه او

زموږ له ستونزو څخه مو ځان خبر کړ.

شبر زمان صادق

په ژبه پښتون، که په عمل؟!

مولانا صیب فضل الرحمن په ظاهره خو ډېر دینداره، متقي او په کړو وړو ډېر ښه برابر سړی دی، خو کله هم نه په خپله خبره ودرېدلی دی او نه په خپله خبره غور او سوچ کوي، بس چې هرڅه یې وکړل او که هرڅه یې وویل، خو چېرې به د خپلې سرتمبګۍ او خپل فکره مفکورې څخه وانه وړي.

نوموړی د کوهاټ پښتون دی، خو له پښتنو سره یې نالوږي ده، نه پوهېږو ولې او څنګه؟ مولانا صیب تل کوښښ کوي، چې د پښتنو سیمې نارامه وساتي، چې دغه ښاغلی وکولای شي خپل سیاسي مشقونه په اسانۍ سره سرته ورسوي.

مولانا صیب د پښتنو په سیمو کې خپل حق د چاندو او باج په شکل اخلي، خو د پښتنو حقه حقوق تر پښو لاندې کوي. د بېلګې په توګه څه وخت وړاندې دغه ښاغلي د ټول لر او بر پښتون قام په خېټه ور وخت او د ناپېژندل شوي ډېورنډ په کرښه یې غیر مسولانه جامې وګړبولې.

دغه پاک، متدین او دینداره مولانا کله له بېنظیر بوټو سره ملګرتیا کوي، کله د متحده مجلس عمل سرپراهي کوي او کله یې د جنرال صیب مشرف ملګرتیا ته سینه تخنبوي. دا هم دغه ښاغلی دی، نن یې د پښتنو په دواړو غاړو د اور سرې لمبې په خپلو لاسونو بلې کړې دي، خو فکر نه کوي چې له امله یې همدغه مسلمان پښتانه ورونه په شهادت رسېږي. د بېلګې په توګه د ناوګۍ په پوځي کېمپ، چې د مزاېلو ډزې وشوې، یوه ګولۍ د یو غریب پښتون په کور کې ولګېده، ښځې او ماشومان یې ورله مړه یا ټپیان کړل. په کومه ګناه؟

همداشان د څوکۍ ولسوالۍ د بابړو په

یوه کور کې، چې په یوه ګولۍ دولس تنه شهیدان او یو شمېر پکې ټپیان شول ایا د مجاهد بچي او د مسلمان کورنۍ نه وه؟ وه، خو مولانا صیب یې څه کوي؟ د هغه پیسې په کار دي، هرڅومره چې پښتانه ډېر مره کېږي، هغومره د نوموړي په خمانو کې امباش زیاتېږي.

هو! دا خبره پټه نه ده، څه موده وړاندې د پښتنو یوه ستره تاریخي جرګه، چې په کابل کې جوړه شوې وه، ډېرو غټو پښتنو پکې ګډون درلود او مولانا صیب ورته په ډېر احترام رابلل شوی و، خو ددې لپاره چې دغه جرګه د ټولو پښتنو او سیمې د امن جرګه وه، نو په دې موخه چې پښتانه ارام نه شي، مولانا صیب دغه جرګې ته له ګډون او ورتګ څخه انکار وکړ. په دې لړ کې د جرګې له یوه لوړ پښتون ګډون کوونکي څخه یوه صحافي پوښتنه وکړه، چې مولانا صیب خو جرګې ته رانغی، ددې خبرې اثر به څه وي؟

هغه ورته په ځواب کې وویل، چې که چرګ اذان وکړي او که ویې نه کړي، نو حتمي ده چې شپه سبا کېږي.

نو ددې خبرې مانا دا هم شوه، لکه څرنګه چې مولانا صیب په ختـه پښتون او په پښتو ژبه خبرې کوي، نو ورسره ورسره دی د پښتنو کارونه وکړي، خپل لوظ، قول دې یو او د دواړه غاړو پښتنو ورونو قومونو دفاع او ملاتړ دې وکړي. که نه پښتون قام نور بېدارېږي، یو کېږي او مولانا صیب به بیا یوائې پاتې وي. هغه د چا خبره پردي به خپل نه کړي او خپل به په دغه شان سلوک او کردار له لاسه ورکړي، چې نه غواړو دغه شان حالت په یو پښتون مسلمان ورور ولوروو.

شملې

لایق زاده لایق

په ما له خپله خانه ګران دي "اورکزي" پښتانه
خواږه خواږه راپاڼدې لګې "یوسفزي" پښتانه

جګې دې اوسې همېشه د "خټکانو" شملې
د غیرتیانو، ننګیالو او باتورانو شملې
د چا نه کم نه دي غیرت کې "اپریدي" پښتانه
خواږه خواږه راپاڼدې لګې "یوسفزي" پښتانه

که دي "خلیل" او که "مومند" د سیالو سیال نه لري
زما "شینواري" هم په مینه کې مثال نه لري
درانه درانه دي "سدوزي" او "احمدزي" پښتانه
خواږه خواږه راپاڼدې لګې "یوسفزي" پښتانه

که "بېټنیان" دي که "مروت" دي که "داوړ" ننګیالي
که "مندوخیل" دي که "کاسیان" دي همه "لوړ" ننګیالي
"وزیر" مې خوش دي هم مې خوش دي "نوسي" پښتانه
خواږه خواږه راپاڼدې لګې "یوسفزي" پښتانه

واړه قامونه چې پرانه دي د بابا په وطن
تا له واله "لایقه" دلته کې زما په وطن
اباد دې اوسې ټول ښاغلي تورسالي پښتانه
خواږه خواږه راپاڼدې لګې "یوسفزي" پښتانه

* * *

سودايي

مینه او وینه

دغه دوه خوږې کلیمې، چې څومره سره همقافیه او هموزنه دي، په مانوي ډول هومره سره نږدې او نښتې هم دي. وینه او مینه یوه ذات خلق کړي، په یوه کوډله کې مېشت دي. وینه د مینې خادمه ده، وینه د مینې ګلبڼونه خړوبوي. وینه د مینې راځلولو لپاره پر ځان د تېلو په څېر اور لګوي، خو ددې اور لمبې، غړانګې او لوګي په انساني سترګو نه شي لیدل کېدای، ان هغه نارتینه اروایي هم د سر په سترګو نه شي لیدلای، چې پر خپلو نازکو ګوتو یې ورته تیلی وهلی وي او په خپلو ګلابي شونډو یې ورته د تازه ساتلو په پار پوکي کړي وي.

کله چې د مینې او وینې پر ګډه کوډله اور ولګي، مینه د وینې ملګرتیا نه کوي. وینه ورته یوائې پرېږدي، مینه یې له شنې بخملي غونډۍ د فرښتې په څېر تنداره کوي او د وینې له جونګړې نرۍ نرۍ لوګی خېژي، کراره، کراره پکې سرې لمبې سر راپورته کوي. د حالاتو شیطانه سیلۍ ورته په مزه مزه د تازه کېدا پوکي کوي، لمبې یې ورو ورو په هسکېدو شي، غړانګې او غرغنډې وکړي او د وینې کوډله په ډېره بې دردۍ او بې رحمۍ سره لولپه کړي، خو

هېڅوک یې پر کوډله د لګېدلي اور وژنې ته د مرستې لاس راونه غځوي، ځکه دغه نرې لوګي او بیا سرې لمبې هېڅوک نه وینې. وینه ژبه نه لري، زوېرګي نه شي کولای او که یې ژبه هم درلودای، خو که یې ژبه هم درلودای د پښتني غرور ساتلو لپاره

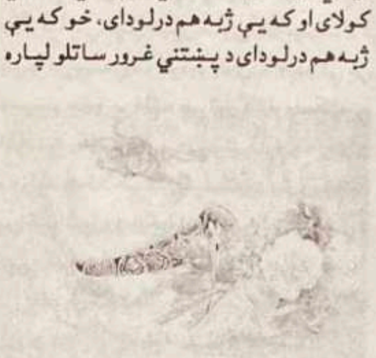

به یې هم له خولې (آه) نه وای وېستلی او زوېرګی به یې چانه وای اورېدلی.

آه څومره غرور او څومره وفا؟!!!

خو افسوس څومره سخت زړي او څومره جفا!!!

کاش چې په حساب کتاب کې ددې وفا او دوره جفا محاسبه وشي.

لنډه کیسه

د بشر د حقوقو دفتر

صاحبزاده میرسلام مجاور

کور یې د لوړ پاڼو دپاسه و، کمکی خور یې نشو کولای چې اوبه له سیند نه راوړي، ځکه خو ښکلا مجبوره وه، چې اوبه راوړي او د کور ستونزه حل کړي.

زېړ مازیګر و، خپلې وړې خور سره په ملګرتیا یې خپل ختهین منګی راواخیست او د سیند غاړې ته روانه شوه. د لارې په اوږدو کې یې د سپینو جامو یو هلک، چې تور ګلدار واسکټ یې اغوستی و او سر تور سر د سیند غاړې ته راروان و، ولید. ښکلا هیبت واخیسته، د سر ویښتان یې ځیږ شول، د ورخطایی په حالت کې یې د خپلې کمکۍ خور نه پوښتنه وکړه:

_ خورې هاغه هلک پېژنې چې د سیند لور ته راروان دی؟

کمکۍ خور یې ووېل: ولې نه، تا ونه پېژانده.؟

_ څوک دی؟

_ دا خو زموږ د کلیوال میرزا زوی ساحل دی.

له دې خبرې سره ښکلا یو څه خوشحاله شوه، ځکه ساحل یې په یوه واده کې لیدلی و. وړې خور ته یې ووېل:

_ اوس به څه کوو؟ وړې خور یې ووېل: راځه راځه څه کار به یې وي، زموږ خو د اوبو نه څه چاره نه کېږي.

تر لږ ځنډ وروسته ښکلا د وړې خور په خبره روانه شوه او کور ته د ډار او خوشحالتیا په حالت کې ورسېده. ساحل لا د سیند پر غاړه ولاړ و، یو یو کاڼی یې د سیند لور ته غورځاوه او ښکلا ته یې د سترګو په کونجونو کې کتل. ښکلا د تل په څېر خپل منګی په بېړه ډک کړ او کور ته روانه شو، کور ته ورسېده، منګی ترې خپلې مور درخو ښکته کړ. ښکلا په تلوار د بلې سرته وختله، د دېوال په یوه سوري کې یې د ګودر لور ته وکتل، ساحل یې ولیده چې پخپل ځای ولاړ د ـو خو د سیند نه یې مخ راګرځولی او د دوی د کور په لور ګوري. د همدغه ځای نه پرې د ښکلا شک پیدا شو، چې ساحل بې مطلبه نه دی، خو بیا یې ووېل:

_ هسې به تنګ شوی وي او د سیند لور ته به راغلی وي.

له ځان سره یې دا پرېکړه وکړه، چې تر ټولو به دا ښه وي که چېرته ساحل سبا هم د سیند غاړې ته راغی، نو بیا هرومرو ساحل له ما سره مینه لري.

د ماښام ډوډۍ یې ونه خوړله او په سوچونو کې

خپل کټ ته ولوېده، شپه تېره شوه، د مازیګر په انتظار وه. مازیګر دومره وړاندې نه و، خو ښکلا ته انتظار د یوې پېړۍ نه هم اوږد کېږی و. مازیګر ټاکلي وخت سره راورسېد، ښکلا له ځان سره پرېکړه وکړه، چې خپله وړه خور راهله د ځان نه ګوښه کړي او په یواځې توګه نن سیند ته لاړه شي.

همداسې یې وکړل، ختهین منګی یې راواخیست او د سیند غاړې ته روانه شوه، سیند ته ورسېده، ساحل یې ولیده چې د سیند پر غاړه په یو ګوښه ځای کې ناست دی. ښکلا له ځان سره ووېل: ساحل ریښتیا هم له ما سره مینه لري.

ساحل چې ښکلا ولیده، چې یواځې راغلې ده، ډېر خوشحاله شو او د ښکلا لور ته په کرار کرار روان شو. د ښکلا په ښکلي نازک بدن کې د زلزلې په څېر ټکانونه پیدا شول، چې هر اندام یې جلا جلا رپېدله، ساحل ته یې غږ کړ:

_ مه راځه، مه راځه! پخپل ځای ودرېږه، څوک به مو ووېني.

ساحل چې د ښکلا هیبتناک غږ واورېد، ودرېده، مخ یې واړاوه، په خپلو بوټانو یې د سیند پر غاړه کرښې وکښلې او روان شو. ښکلا خپل منګی ډک کړ او په هماغه ځای ورغله، چې په کوم ځای کې ساحل په بوټانو کرښې کښلې وې. ښکلا چې هلته ورسېده، کرښې نه وې، خو یو لیک یې تر سترګو شو، چې ساحل په خپلو بوټانو کښلی و، ورته ودرېده، خو سم نه ښکارېده. منګی یې د سر نه راښکته کړ او په ځیر یې ورته وکتل، هغه لیک یې ولوست، چې ساحل لیکلي وو:

_ ښکلا! کاشکې د پښتنو داسې کلک دود او دستور نه وای، اوس به مې درته منګی په سر کړی وای.

ښکلا یو قدم وړاندې لاړه، د زړه رسم یې ولید، چې په منځ کې د ښکلا او ساحل نومونه لیکل شوي وو. زر یې منګی رااوچت کړ او د کور په لور روانه شوه، خو د ساحل لیک او هغه انځور، چې د ساحل او ښکلا نومونه پکې لیکل شوي وو، د ښکلا په ژوند کې یو نوی باب پرانیست. همدغه باب د ښکلا یاغي روح زندی کړ، له ځان سره یې ووېل:

_ ساحل ته د بوډۍ په واسطه لیک لېږم.

زر یې بیا ووېل:

_ نه بوډۍ بې باوره ده، هسې نه چې مور او پلار ته مې حال ووایي.

له ځان سره یې کرل رېبل کول، چې ساحل یې تر سترګو شو، ورته غږ یې کړ:

_ ساحله! ای ساحله! ولې ځان کنهوې.

ساحل چې غږ واورېد، ودرېده، مخ یې راواړاوه، ښکلا یې ولیده، د ډېرې خوشحالۍ نه یې د سترګو په کاسو کې اوښکې ډنډ شوې، رمې رمې یې په سپین مخ ګرېوان ته ولوېدې.

ښکلا ورنږدې شوه، په ټیکري یې د ساحل اوښکې وچې کړې او داسې قسم یې وکړ، چې له تا پرته به ساحله له هېچا سره واده ونه کړم. له دې خبرو سره د ساحل په چاودلو شونډو کې خندا خپره شوه، د ساحل د څنګ نه روان شو، د کلي د مشرانو په لټه کې شو، چې د ښکلا په پلار یې جرګه کړي.

د ښکلا پلار چې له ښکلا سره ډېره مینه درلوده، د خپلې لور نه یې ټوپک وغوښت او د سیند په لور روان شو. ښکلا د فکر په ټال کې شوه داسې یې ویل هسې نه چې پلار مې په هماغه لارو ورشي، په کوم ځای کې چې ساحل په ځمکه لیک لیکلی دی.

پلار یې هم په هماغه لار وربرابر شو، په ځمکه یې چې لیک ولید، ورته ودرېد، ویې لوست، په قهر او غضب راستون شو، کور ته راورسېد، ټوپک یې له وږې نه راښکته کړ، د ښکلا رنګ زیړ اوښتی و، د ښکلا مور درخو ترې وپوښتل:

_ وسړیه! څنګه پرېشانه ښکارې؟

زرین ځواب ورنه کړ، قهرجنې سترګې یې په ځادر کې پټې کړې، په دې فکر کې شو، چې دا لیک به ساحل لیکلی وي او که کوم شیطان به د جنګولو لپاره کړی وي؟ بیا به یې له ځان سره ووېل:

_ لومړی خپل لور وژنم، وروسته به ساحل.

په همدې فکرونو کې و، چې د شپې دروازه وټکول شوه، د دروازې په لور روان شو. د دروازې نه پرې غږ وشو:

_ زرینه زه یم او ملک صیب راسره دی، دروازه راته خلاصه کړه.

زرین دروازه خلاصه کړه، زرین چای راوړ د چای څښلو په وخت کې ملا صیب زرین ته ووېل:

_ موږ خو ساحل جرګه رالېږلي یو، ستا لور د ځان لپاره غواړي.

زرین له دې خبرې سره لاس ورپېډېده او د چایو پیاله یې چپه شوه، په ترخه ژبه یې ووېل:

_ زما کور ته ددې لپاره بیا رانشئ او که راغلئ، په خوله کې به مو دا خوند نه وي درپاتې.

له دې خبرې سره ملک جبار خان او ملا صیب خپه روان شول، زرین دروازه بنده کړه او له ځان سره یې ووېل: یو بوډا ته به یې ورکړم، خو ساحل ته به یې ورنه کړم.

په دې وخت کې د کور بله دروازه ووهل شوه، دروازې ته ورغی، غږ یې وکړ څوک یې؟ له دروازې نه پرې غږ وشو:

_ زرینه دروازه خلاصه کړه، د بر کلي خان امیر خان یم.

زرین غږ سم نه اورېده، ځکه خان صیب له غږ سره یو یو ټوخی هم کاوه، دروازه یې خلاصه کړه او په حجره کې کېناستل. د خبرو په لړ کې خان صیب ترې د ښکلا غوښتنه د خپل ځان لپاره وکړه، د ښکلا پلار ووېل:

_ ستا د سپینې ږیرې نه قربان شم، ته چې زما لور غواړې زما لور دې ستا د ږیرې د هر سپین تار نه لوګی شي، در مې کړه مبارک دې شه!

له خان سره راغلو خلکو د خوشحالۍ ډزې پیل کړې، په دغه وخت کې ښکلا د حجرې خوا ته راغله، غوږ یې ونیو، ټولو خان صیب ته د ښکلا د کوژدې مبارکي ویله. ښکلا چې دا خبرې واورېدې، همداسې یې منډه کړه، د ساحل د کور دروازه یې ووهله، ساحل ویښ و، ښکلا ورته کیسه وکړه، دواړه په تورتم کې روان شول او د بشر د حقوقو په نړیوال دفتر ورننوتل.

ډاکتر نصرالله ناصر

نس ناسته Diarrhea

په تېر پسې

ماشوم معاینه کړئ:

۱_ عمومي وضعیت یې وګورئ، ایا ماشوم روغ ښکاري او که ډېر ناروغه معلومېږي؟

۲_ دي هایدریشن (د اوبو او مالګې ضایعات)

ماشوم چې په دي هایدریشن لري او که نه او که لري یې څومره درجې دی؟.

۳_ ایا د سوتغذي علایم (عضلي ذوب یا پړسوب) موجود دی که نه؟

۴_ Systemic سیستمک انتان (غوږ، ستوني، سینه) موجود دي که نه؟

عمومي وضع	ښه، محیط سره علاقه‌مند	مخمرش_ نارام	بیمار، خوبوړی، کوما
ځښل	تنده نه لري	تږی	کم ځښني یا ځښلی نه شي
سترګې _ لیګنده په نوو زېږېدلو ماشومانو کې	ننوتې نه دي	ننوتې	ډېرې ننوتې
سترګې _ خوله	وچې نه دي	وچې	ډېرې وچې
د پوستکي نیول په دوو ګوتو کې	ډېر ژر اولي حالت ته ګرځي	په قراره اولي حالت ته ګرځي	په ډېره قراره اولي حالت ته ګرځي
نبض	نارمل	چټک	چټک، ضعیف، یا نه وي
	دي هایدریشن موجود نه دی	سم دي هایدریشن موجود دی	وخیم دي هایدریشن موجود دی

د دي هایدریشن مخنیوی او تداوي:

د هرڅه دمخه باید چې د ماشوم د دي هایدریشن درجه معلومه شي. په اسهال اخته ماشوم د دي هایدریشن په لحاظ په درې ګروپونو وېشل کېږي:

۱_ هغه ماشومان چې دي هایدریشن نه لري.

۲_ هغه ماشومان چې یوه اندازه دي هایدریشن لري.

۳_ هغه ماشومان چې شدید دي هایدریشن لري.

هغه مایعات، چې د دي هایدریشن د مخنیوي په منظور استعمالېږي.

ډېر ښه مایعات:

O.R.S (Oral-Rehydration Salt)

_ د غنمو د اوړو او مالګې محلول (Wheat salt solution (WSS

دا یو ډېر ساده کورنی محصول دی، چې دوه موټې د غنمو اوړه د دوه چنګه مالګې سره په څلور ګېلاسه یا یو لیتر پاکو اوبو کې اچول کېږي او بیا حرارت ورکول کېږي، ترڅو وخوټکېږي، چې تر سړېدو وروسته ماشوم ته ورکول کېږي. دا محلول د اوړي په موسم کې تر شپږو ساعتو او د ژمي په موسم کې تر دولس ساعتو پورې ساتل کېږي.

عادي مايعات:

_ صافي او پاکې اوبه.
_ چای (له بورې پرته)

له لاندېنيو مايعاتو څخه د اسهال په واقعاتو کې بايد چې استفاده ونه شي، ځکه چې اسهال زياتوي:

_ خوږ چای
_ Pepsi، فانتا، کوکاکولا
_ د خوږو مېوو جوس.

هغه اسهال، چې د دي هايدرېشن کلينيکي علايم نه لري:

کلينيکي منظره:

_ د ماشوم عمومي وضع ښه ده، تنده نه لري او په نارمل ډول څښل کوي.
_ د دي هايدرېشن نښې موجودې نه دي.

درملنه:

۱_ د کورنۍ غړي بايد پـه دې وپوهول شي، چې ناروغ ماشوم لـه عادي حالت څخه زياتو مايعاتو تـه ضرورت لري، چې بايد ورکړل شي.

۲_ د ناروغو ماشومانو والدين پـه دې وپوهوئ، چې د ځل کانګې او يا نس ناستې پـه صورت کې د معاوضوي په منظور اضافه معايات ورکړي.

_ هغه ماشومان چې لـه دوو کالو څخه کم عمر لري، د هر ځل اسهال څخه وروسته ۴/۱ او ۲/۱ ګېلاسه مايعات ورکړئ.

_ هغه ماشومان، چې د ۲_۱۰ کالو عمر لري، لـه هر ځل اسهال وروسته ۱ ګيلاس پورې مايعات ورکړئ.

_ هغه ماشومان، چې لـه لسو کلونو څخه زيات عمر لري، د هر ځل اسهال څخه د ۱_۲ ګيلاسه پورې مايعات ورکړئ.

_ د هغه ماشومانو د مايعاتو معاوضه، چې يوه اندازه دي هايدريش ولري:

کلينکي بڼه:

_ ماشوم نارام او زياته تنده لري.
_ د پوستکي ارتجاعيت کمېږي يانې پوستکی پـه دوو ګوتو کې لـه نيولو څخه وروسته پـه قراره سره بېرته خپل لومړني حالت ته ګرځي.
_ د ماشوم سترګې ننوتې وي.
_ خوله او مخاطي غشايې وچه وي.

ماشوم د خپل بدن د مايعاتو د ۵_۱۰٪ پورې ضايع کوي، چې بايد ضايع شوي مايعات جبران شي.

اهتمامات:

د ماشوم ضايع شوي مايعات بايد پـه راتلونکيو ۴ ساعتونو کې معاوضه شي. دا چې د O.R.S د محلول څومره اندازه د ۴ ساعتونو پـه موده کې ورکړل شي کـه چېرې د ماشوم د وزن کېدو امکان موجود وي، نـو د ماشوم د وجود پـه هر Kg وزن 75ml (75ml/kg) مايعات ورکول کېږي. کـه چېرې د ماشوم د وزن کېدو امکان نه وي، نو له لاندې جدول څخه استفاده وکړئ:

د ماشوم عمر	په لومړيو ۴ ساعتونو کې د O.R.S تخميني مقدار
د ۴ مياشتو څخه کم	200-400 ml (۱_۲ ګيلاسه)
۴_۱۱ مياشتنی ماشوم	400-600 ml (۲_۳ ګيلاسه)
۱۲_۲۳ مياشتنی ماشوم	600-800 ml (۳_۴ ګيلاسه)
۲-۴ کلن ماشوم	800-1200 ml (۴_٦ ګيلاسه)
۵-۱۴ کلن ماشوم	1200-2200 ml (٦_۱۱ ګيلاسه)

د O.R.S محلول بايد څرنګه ورکړل شي؟

لومړی بايد د ماشوم مور پـه دې وپوهول شي، چې يو پاکټ O.R.S پـه يو ليتر يا څلور ګيلاسه يا ۸ پيالو جوش شوو اوبو، چې وروسته سړې شوې وي، اچول کېږي.

هغه ماشومان چې عمر يې لـه دوو کلونو څخه کم وي، پـه هره دقيقـه کې يوه چای خوري قاشقه ورکول کېږي او هغـه ماشومان پـه عمر يې لـه دوو کلونو څخه زيات وي، د پيالې پـه ذريعـه ورکول کېږي. کـه چېرې ماشوم د مايعـاتو د معاوضـې پـه وخت کې کـانګې وکـړي، ۵_۱۰ دقيقـو پـورې انتظـار اېستل کېږي او وروسته بيا د مايعـاتو څښل شروع شي، چې دا ځل هر ۲_۳ دقيقې وروستـه يوه چای خوري قاشقه ورکول کېږي. مايعات بايد هېڅکله د بوتل پـه ذريعـه ورنـه کړل شي. لـه پورتنيو مايعـاتو لـه تطبيـق څخه وروستـه ماشوم تـه غذا ورکول شروع کېږي.

شديد دي هايدريشن

کلينيکي بڼه:

پـه دې حالت کې د ماشوم عمومي وضـع خرابـه وي، ماشـوم خوبـوړی وي، کـم څښـي يـا څښلی نـه شي، سترګې ننوتې، د پوستکي ارتجاعيت کم، خشافت، تکي کارديا (چټک نبض) کېږي نبض ضعيف يا نـه جس کېږي او همدارنګه د ماشوم لاسونه او پښې يخې وي او تشې متيازې ډېرې کمې او يا هېڅ موجودې نـه وي.

اهتمامات:

شـديد دي هايدريشن يـو عاجلـه يـا بېړنـی واقعـه ده، چـې د مايعـاتو عـاجلې او فـوري معاوضـې تـه ضرورت لـري. چې د مايعـاتو د معاوضـې پـه منظـور بايـد پـه لـومړي قـدم کې د رينګـر لکتيـت (Ringer Lactate) څخـه کـار واخيستل شي او د نـه موجوديـت پـه صـورت کې يـې بايـد نارمـل سـالين (Normal-Salin) يـانې 0.9% سـوديم کلورايـد (0.9% Nacl) تطبيـق شـي، چـې Ringer Lactate يـا 0.9% Ncl محلولونه پـه لاندې توګه محسابه کېږي:

ماشوم تـه د بدن د هر ګيلو ګرام وزن لپاره 100ml محلول ورکول کېږي، پـه دې ډول چې:

_ کـه چېرې د ماشوم عمر لـه يوه کال څخه کم وي، نو هغـه تـه د وجود د هر کيلو ګرام لپـاره 30Ml محلول د يـوه ساعت پـه مـوده کې تطبيـق کېږي او پـاتې 70ml پـه هر کيلـوګرام وزن د بـدن د پينځـو ساعتونو پـه موده کې تطبيق کېږي.

_ کـه چېرې د ماشوم عمر لـه يوه کال څخه زيات وي، نـو 30ml پـه هر کيلوګرام وزن د بدن پـه نيم ساعت کې او 70ml پـه هـر کيلـوګرام وزن د بـدن پـه دوه نـيم ساعتونو کې تطبيـق کېږي. د مايعـاتو د تطبيـق پـه جريـان کې هـر ۱۵ يـا ۳۰ دقيقې وروستـه ماشوم معاينـه کېږي. لـه سنجش شـوي مايعـاتو لـه تطبيـق څخـه وروسته ماشوم بيـا کتـل کېږي. کـه د دي هايدريشن علايـم موجود نـه و، نـو د مايعـاتو معاوضـې تـه د خولې لـه لارې ادامـه ورکـول کېږي او ماشـوم تـه غـذا شـروع کېږي او کـه د دي هايدريشـن علايـم موجـود و، نـو ماشوم تـه د O.R.S محلول د څلورو ساعتونو لپـاره تجويز کـوو او کـه بيـا هـم کبری نبض ضعيف او يـا نـه جس کېده، نو يو ځل بيا داخل وريدي مايعات تطبيق کوو.

اداره

ورانديز

لارې، سړکونه او پلونـه د يـوې ټـولنې، هېـواد او سيمې د ترقـۍ او پرمختـګ لـه لـومړني او اساسـي اړتيـاوو څخـه شمېرل کېـږي. ځکـه همدغـه لارې، سـړکونه او پلونـه دي، چـې ډېـرې اوږدې فاصـلې لنډوي او د ژونـد ټـولې ستونزې کـه پـه هـره برخـه کـې وي، آسـانوي د سيمې او هېـواد پـه اقتـصاد، صـحت، زده کـړې او نـورو ټـولنيزو چـارو پـه ښـه والـي او پرمختـګ کـې د لارو، سړکونو او پلونـو اهميت تـر هـر څـه زيات محسوسېږي

کـونړ ولايـت، چـې يـو غرنـی ولايـت دی او د هېـواد نـورو ولايتونـو پـه پرتلـه ډېـر وروسـته پـاتې دی، حـال دا چـې ډېـرې طبيعـي زېرمـې، ځنګلونـه، سـيندونه او معدنونـه ددغـه ولايت پـه خېټـه کـې پراتـه دي، خـو د څـو تنو غلو پرتـه د سيمې اوسېدونکيو تـر دې دمـه لـه دغـه سترو طبيعـي منابعو څخـه کومـه ګټـه نـه ده ترلاسـه کـړې او د ژونـد ټـولې چـارې لا پـه لومړنيـو پړاوونـو کـې روانـې دي ددې ولايـت تـر ټولـو لويـه ولـسوالي، چـې د خـاص کـونړ پـه نـوم يـادېږي او پـه تـاريخي لحـاظ يـو وخـت ددغـه ولايـت مرکـز هـم پـاتې شـوی او تقريبـا د يـولک پـه شـاوخوا کـې وګـړي يکـې ژونـد کـوي او بـل مهـم ستراتېژيک اهميـت يـې دا دی، چـې لـه ګاونـډي هېـواد پاکـستان سـره اوږد سـرحد لـري او خلـک يـې امـن خوښـوونکي او غريـب دي، نـو پـه

کـار ده، چـې د پرمختيـايي پـروژو د بيارغاونې پـه کارونو کـې ورتـه پـوره پـوره پاملرنـه وشـي د صـحت، تعلـيم، زراعـت او قواعـد عـامې پـه برخـه کـې ورتـه خاصه توجه وشي

د سـپين جومـات پـل، چـې د کـونړ پـه لـوی سيند د خـاص کـونړ ولسوالۍ تـه غځېـدلی او لـه لرګيـو څخه جوړ شوی، تـر يـو څـه حده ددغـه ولـسوالۍ د خلکـو سـتونزې حـل کـړي، خـو دغـه پـل چـې اوږدوالـی يـې ډېـر زيـات او دطبيعـي بادونو او بارانونو تـوان نـه لري، چې لنډ مثال يې تېر کال د يوه باد پـه نتيجـه کې ددې پـل غورځېدل و، چې خلـک يـې لـه زياتو ستونزو سـره مخامخ کـړي وو او بـل دا چې نقليـه وسايط هم پـه دغـه پـل امکـان نـه لري، چې تېر شي نـو پـه دې اسـاس د خـاص کـونړ د ولـسوالۍ اوسېدونکي لـه ولايتـي بيـارغونې ټـيم PRT او لـه دولتـي چـارواکيو څخـه غوښـتنه کـوي، چـې دغـه پـل پـه اساسـي صـورت سـره پـوخ، جـوړ او د خلکـو د سـتونزو د حـل لپـاره برابـر کـړي، ترڅـو د سيمې او ولايـت خلـک د اوسـني دور لـه پرمختـګ څخه لږ څه فايده پورته کړي

همدارنګـه د همـدغې ولـسوالۍ سـړک، چـې د سرکانو لـه ولسوالۍ څخـه د کـامې تـر پـل پـورې غځېـدلی، خپـل خـاص سـتراتېژيک اهميـت لـري، چـې د پاکستان لـه سرحد سره جوخت غځېدلی

او ددغـې لارې پـه اوږدو کـې ډېـرې سيمې پرتـې دي، چـې د سـړک پـه جوړېـدو او پخېـدو بـه نـه يـواځې د خـاص کـونړ او نـورو اړونـدو سيمو سـتونزې حـل شـي، بلکـې د ورانکـارو او د سـولې د دښـمنانو د وخـت پـه وخـت بريـدونو مخـه بـه هـم ونيـول شـي او هـم بـه د ټـول مـشرقي او افغانـستان د امنيت په تامين کې مثبت رول ولوبوي

همـدا شـان د لـوړو زدوکـړو پـه برخـه کـې بايـد ددې ولايـت پـه سـطح يـو پوهنتـون جـوړ شـي، ترڅـو ددې ولايـت زده کـوونکي پـه اسـانۍ سـره لـوړې زده کـړې پـه خپـل ولايـت کـې سـر تـه ورسـوي او خپـل هېواد او خلکـو تـه د خدمت جوګـه شي

"د ثور پاڅون، د کې جي بي دسيسي او شوروي يرغل" کتاب چاپ شو

سپين سهار

د کتاب نوم: د ثور پاڅون، د کې جي بي دسيسي او شوروي يرغل
ليکوال: محمد اقبال وزيري
خپرندوی: د پښتونخوا د پوهنې ديره ـ پېښور
مخونه: ۲۵۸
د ليکني ځای: د هالنډ دوردربخت ښار

د افغانستان دې خو لسيزو زره بورنوونکيو پېښو نه يوازې د افغانانو سرنوشت بدل کړ؛ بلکې په نړۍ کې يې هم يو شمېر نالشونې بدلونونه شوني کړل، چې ژوندی بېلګه يې د شوروي اتحاد ماتېدل وو.

د افغانستان پر دغه ډېرش کلن ناورين بانډې په هېواد کې دننه او له هېواده بهر ډېرو ليکوالو په دې باره ليکنې وکړې، چې د دغې دورې تاريخي پېښې هېوادوالو او بهرنيانو ته روښانه کړي. د محمد اقبال وزيري دا ليکنه هم د همدې لړۍ يوه کړۍ ده.

محمد اقبال وزيري په سهيلي وزيرستان کې زېږېدلی، د خوشال خان له ليسې څخه له فارغېدو وروسته د کابل پوهنتون په طب پوهنځي کې شامل شوی او ورپسې د لوړو زده کړو لپاره مسکو ته تللی او هلته يې د مسکو د دولتي پوهنتون د فيلولوژۍ په څانګه کې د ماسټرۍ ډيپلوم تر لاسه کړی. هېواد ته له ستنېدو وروسته يې د پوليتخنيک په انستيتوت کې د روسي ژبې د استاد په توګه دنده ترسره کړې.

محمد اقبال وزيري د محمد داود د حکومت په وخت کې د سياسي فعاليت له کبله بندي شو، چې د ثور له انقلاب وروسته د دهمزنګ له زندانه خوشې او د افغانستان د وسله وال پوځ د سياسي چارو د عمومي رئيس په توګه وټاکل شو. پر افغانستان باندې د سره سکلاک له يرغل سره جوخت د څرخي پله په زندان کې لس کاله او درې مياشتې بندي شو. نوموړی اوس د هالنډ په دوردربخت ښار کې اوسېږي.

"د ثور پاڅون، د کې جي بي دسيسي او شوروي يرغل" د لومړي افغان دولت بنسټ ايښودونکي، ملي لارښود ميرويس نيکه ارواح ته ډالۍ شوی.

په کتاب کې د ليکوال په يادونه بسې د پوهاند ډاکتر محمد حسن کاکړ سريزه او ورپسې ليکوال خپلې خبرې پيل کړې.

پوهاند ډاکتر محمد حسن کاکړ په ... له سريزه کې دې کتاب په اړه ليکلي، چې دغه ليکنه دوه برخې لري. لومړۍ برخه يې د ليکوال د ژوند د لومړنيو وختو، زده کړو، ګوندي فعاليتونو او د دهمزنګ په زندان کې د بنديوب او دويمه برخه يې د هېواد سياسي تاريخ ته ځانګړې شوې.

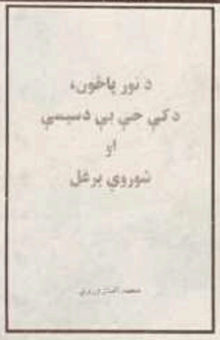

کتاب په کابل او مسکو کې د ليکوال له زده کړو پيل شوی او د ډاکتر نجيب الله د واکمنۍ تر پايه پورې پېښې پکې راغښتل شوې، چې ډېری برخه يې د ليکوال سترګو ليدلې پېښې دي.

د کتاب په لومړي څپرکي کې په کابل او مسکو کې د ليکوال زده کړې، په مسکو کې ګوندي فعاليت، شوروي اتحاد ته د نور محمد تره کي لومړی سفر، د مسکو ګوندي سازمان، په دوهم څپرکي کې د محمد داود کودتا، په کابل کې ګوندي فعاليت، په پوځ کې ګوندي جلب او جذب، د دهمزنګ په زندان کې د ليکوال بندي کېدل، د کې جي بي په دستور د پرچميانو له خوا د د داود پر ضد د کودتا ورانول، د مير اکبر خيبر ترور، په درېيم څپرکي کې د ثور انقلاب څنګه ترسره شو؟، د نور محمد تره کي واکمني، ليکوال د وسله وال پوځ د سياسي چارو د سروال په توګه، د شورويانو د وينا او عمل تر منځ تضاد، د دولتي بيرغ هسکول، شوروي اتحاد ته د لوړ رتبه پلاوي رسمي سفر، په څلورم څپرکي کې د ثور انقلاب او د کې جي بي دسيسې، د هرات پېښه، د اسمار د غونډ پېښه، هاوانا ته د نور محمد تره کي سفر، په مسکو کې له برېژنيف سره د تره کي ليدنه کتنه، د کې جي بي دسيسه، د تره کي او امين مقابله او د تره کي پای، په پينځم څپرکي کې د حفيظ الله امين واکمني، د امين پر ضد د کې جي بي ناکامه کودتا، شوروي مشاوران، خلقيان او پرچميان، پر افغانستان باندې د شوروي اتحاد وسله وال يرغل، په شپږم څپرکي کې د حدې په شپږمه زما ليدنې کتنې، د ببرک کارمل واکمني، د څرخي پله زندان، په زندان کې پېلوړي، په اووم څپرکي کې د ډاکټر نجيب الله واکمني، د ننې و ګلبدين کودتا، د ډاکټر نجيب الله د واکمنۍ پای او د شوروي يرغل د پېلې تاريخي پېښې په سه ډول روښانه شوې.

ليکوال د کتاب په دويم چاپ کې د پېښو، نېټو، نومونو او نورو سمونو، کمونو او زياتونو لپاره د لوستونکيو و انديرونو ته هرکلی ويلی. د تاريخ مينه والو لوستوال دې د افغانستان له تېرې ډېرش کلنې دورې څخه د خلځبروني په باره دغه ګټور تاريخي اثر هرومرو ولولي.

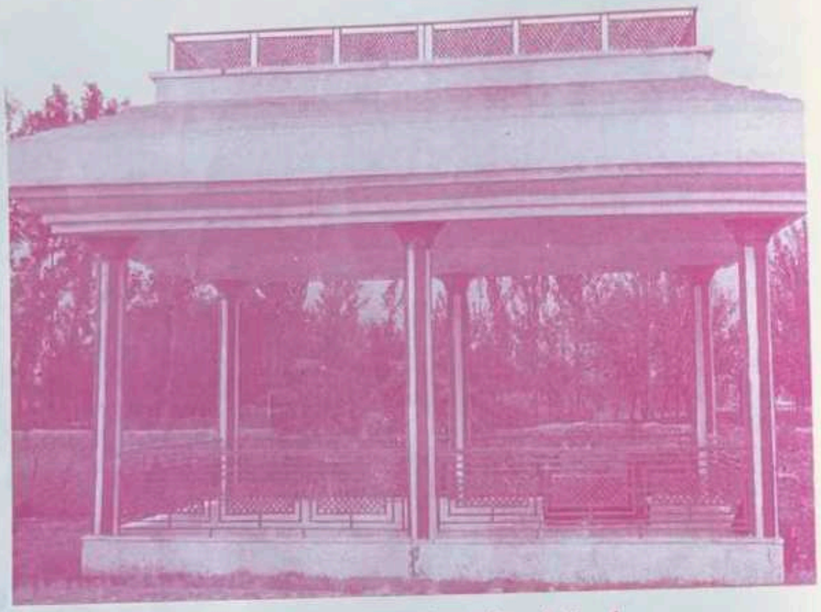

د ارواښاد ډاکتر کبير ستوري مقبره

څلوريزه

لمر ماتېږي له مداره ستوري وځي
له ماښامه تر سهاره ستوري وځي
په زرينو تابوتونو کې يې مخ دی
د وطن په هره لاره ستوري وځي

پير محمد کاروان

ستوری Stori

د امتياز خښتن:
د خاص کونړ ادبي او کولتوري ټولنه

مسئوول مدير: عرفان اللهٔ کوټوال
مرستيال: هدايت اللهٔ حيات

کتنپلاوی: بصير بيدار ستوری، محمد داود صديقي، عصمت اللهٔ ملنګ، فضل الهادي عاصم، ميرسلام مجاور، کلرنګ کوچوان

سلاکاره ډله: مرستيال خېړونکی وجيه اللهٔ شپون، عبدالقيوم زاهد مشوانی، شفيع اللهٔ تاند

همکار غړي: رحيم اللهٔ يوسفزی، داود شاه داود، صادق فقير، رضوان الله شپون

د "ستوري" استازي:
کابل: عبدالظاهر شکيب
ننګرهار: شفيع الله تاند
کونړ: نعمت الله کرياب
اسمار: طارق سالارزی
لغمان: امين الدين
باجوړ: سيداغا مياخيل
پېښور: ذبيح شفق
جرمني : نسيم ستوری